

Rapport

Læringsmiljø i hjemmet og frivillighed

Kortlægning af indsatser, der fremmer læringsmiljøet i hjemmet,
med henblik på at synliggøre potentialer for en frivillig indsats

Helle Hansen og Anne-Dorthe Hestbæk

Læringsmiljø i hjemmet og frivillighed – Kortlægning af indsatser, der fremmer læringsmiljøet i hjemmet, med henblik på at synliggøre potentialer for en frivillig indsats

© VIVE og forfatterne, 2018

e-ISBN: 978-87-7119-579-8

Forsidefoto: Ole Bo Jensen

Projekt: 300689

VIVE – Viden til Velfærd

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

www.vive.dk

VIVE blev etableret den 1. juli 2017 efter en fusion mellem KORA og SFI. Centeret er en uafhængig statslig institution, som skal levere viden, der bidrager til at udvikle velfærdssamfundet og den offentlige sektor. VIVE beskæftiger sig med de samme emneområder og typer af opgaver som de to hidtidige organisationer.

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Forord

Formålet med denne kortlægning er at skabe et vidensgrundlag om indsatser, der kan styrke udviklingen af læringsmiljøet i hjemmet i udsatte børnefamilier, således at børnene på sigt trives bedre i skolen både fagligt og socialt. Ønsket hos Røde Kors som opdragsgiver er at kunne lade sig inspirere af den tilgængelige viden i forhold til at målrette frivilligindsatsen hos familievennerne i projektet "Familien i fokus", således at de frivillige netop bidrager til at booste læringsmiljøet i bred forstand. "Familien i Fokus" er igangsat med finansiering fra Den A.P. Møllerske Støttefond.

Når vi skriver læringsmiljøet i bred forstand, skal det forstås således, at der både er tale om at styrke læring i klassisk forstand, dvs. udvikling af barnets kognitive kompetencer, fx ordkendskab og læse- og talfærdigheder. Der er dog også tale om at styrke barnets sociale færdigheder som en vigtig kompetence, fx evnen til at indgå i sociale sammenhænge med andre børn, og der er tale om at styrke barnets og forældrenes forankring i lokalområdet, herunder den positive forankring i daginstitution og skole som en helt central del af barnets udviklings- og læringsmiljø.

Kortlægningen har taget udgangspunkt i et forskningsreview af "Home Learning Environment", som VIVE gennemfører, og hvilke indsatser der i den videnskabelige litteratur ser ud til at påvirke læringsmiljøet i hjemmet. Denne videnskabelige del er blevet suppleret med anden tilgængelig viden på feltet, der er publiceret og tilgængelig for omverdenen, om end ikke offentliggjort i decideret videnskabelige tidsskrifter med blind peer review. Idet vi således kombinerer litteratur på – mindst – to vidensniveauer (videnskabelig litteratur over for ikke-videnskabeligt bedømt litteratur), har vi valgt at markere dette tydeligt i litteraturlisten, sådan at læseren har en tydelig deklaration på graden af "videnskabelig garanti" for potentielle effekter.

På baggrund af kortlægningen kommer VIVE med en række anbefalinger til, hvor Røde Kors ville kunne lade sig inspirere til indsatser. Det er vigtigt at være klar over, at det er vores fortolkning af den eksisterende viden ind i Røde Kors' frivilligkontekst, og ikke anbefalinger, der er videnskabeligt testet.

Professor Thomas Boje, RUC, samt lektor Anders Højén, Aarhus Universitet, har begge læst og kommenteret et første udkast af kortlægningen. Vi takker for de gode og konstruktive kommentarer og referencer.

Studerne Asta Bossano Prescott, Emilie Hjermitsev Joensen og Ragnhild Thorup Thomsen har hjulpet med at søge og screene litteratur til kortlægningen.

Kræn Blume Jensen
Forsknings- og analysechef for VIVE Social
2018

Indhold

1	Sammenfatning	5
2	Indledning.....	8
2.1	Forskningsreview om Home Learning Environment.....	9
2.2	Supplerende vidensgrundlag til kortlægningen	10
3	Baggrund – Hvorfor er læringsmiljøet i hjemmet så vigtigt?	12
3.1	Hovedtemaer i forskningskortlægningen	14
4	Rammer og relationer i hjemmet.....	15
4.1	Struktur i familiens hverdag i hjemmet.....	15
4.2	Relationer i hjemmet.....	16
5	Aktiviteter i hjemmet rettet mod sproglig og matematisk forståelse	18
6	Brobygning til aktiviteter i lokalsamfundet	24
7	Samarbejde med dagtilbud og skole.....	27
8	Anbefalinger og perspektivering	30
8.1	Anbefalinger til frivilligperspektiver på en styrkelse af rammer og relationer i hjemmet	31
8.2	Anbefalinger til frivilligperspektivet på aktiviteter, der styrker sproglig og matematisk forståelse	32
8.3	Anbefalinger til frivilligperspektivet på brobygning til udviklings- og læringsrelaterede aktiviteter i lokalsamfundet	33
8.4	Anbefalinger til frivilligperspektivet på samarbejde med dagtilbud og skole	34
8.5	Afsluttende perspektivering og overordnede anbefalinger	35
9	Litteratur	39

1 Sammenfatning

Røde Kors har med finansiering fra den A.P. Møllerske Støttefond igangsat 'Familien i Fokus'. Projektet er en videreudvikling af Røde Kors' Familienetværk. Formålet med Familien i Fokus er at styrke familiers mestring af at leve under svære sociale og samfundsmæssige livsvilkår og samtidig bidrage til at styrke udviklings- og læringsmiljøet for børnene i hjemmet. I 'Familien i Fokus' tilbydes familierne blandt andet en netværksperson i familien, der ud over mere generel livsmestring skal hjælpe med at skabe plads, tid og overskud til et familieliv, som kan bidrage til et støttende læringsmiljø i hjemmet, sådan at børnene trives bedre i skolen både socialt og fagligt. Målet er desuden, at familierne styrkes i at knytte an til de forskellige muligheder for at deltage i samfundet – også i et udviklings- og læringsperspektiv, så projektet på lang sigt bidrager til at reducere den negative overførsel af ressourcer, adfærd og værdier på tværs af generationer.

Den konkrete kortlægning skal give Røde Kors et vidensbidrag om potentielle indsatsområder, hvor frivillige vil kunne bidrage til at styrke læringsmiljøet i hjemmet i bred forstand.

På baggrund af en stor mængde litteratur, såvel videnskabelig som ikke-videnskabelig, foretager vi en analytisk opdeling i fire hovedarenaer, hvor aktiviteter til styrkelse af læringsmiljøet kan udspille sig: for det første gennem styrkelse af relationer og rammer i familiens hjem; for det andet gennem styrkelse af børnene sproglige og matematiske kompetencer; dernæst gennem brobygning til lokal-samfundet; og endelig gennem et bedre samspil mellem familien og dagtilbud/skole.

Kortlægningen viser overordnet, at litteraturen gennemgående har meget mere fokus på indsatser, der leveres af professionelle i professionelle kontekster, fx pædagoger i daginstitutioner og lærere i skoler. Der er meget mindre fokus på, hvilken rolle frivillige kan spille i forhold til børns læring, og hvordan man kan arbejde systematisk med læringsmiljøet i hjemmet, dvs. hjemme i familiens egen privatsfære. Dette er det innovative element i Familieven-indsatsen.

Kortlægningen afslører desuden, at vores viden om, hvordan man kan styrke læringsmiljøet i hjemmet i forhold til unge, er meget begrænset. Hovedparten af forskningen vedrører projekter målrettet indskolingsbørn og førskolebørn – langt færre ser på, hvordan man tager livtag med unges udfordringer, når læringsmiljøet i hjemmet er skrøbeligt.

I kortlægningens sidste kapitel kommer vi med en række anbefalinger baseret på den eksisterende litteratur sat ind i en frivilligsammenhæng. Det vil sige, at det langt hen ad vejen er anbefalinger, hvor der ikke er videnskabelig dokumentation for, at de virker, når de gennemføres i hjemmet af frivillige fremfor af professionelle i professionelle rammer, men hvor vi ved, at der er dokumentation for en positiv effekt af grund-mekanismerne – fx at det, at lege læse- og tallege med børn styrker deres sprog- og talfærdigheder og gør dem mere skoleparate.

Det er ikke muligt at referere til alle anbefalinger i sammenfatningen, men vi skal udpege få, kortfattede eksempler på forslag til eller kendetegn ved indsatser, der kunne være virksomme i forhold til at styrke læringsmiljøet i hjemmet:

Styrkelse af relationer og rammer i familiens hjem, fx:

- Hjælpe familien til at udvikle fastere rammer for dagligdagen, fx fælles måltider, regler for tv, rutiner omkring putning af børn
- Hjælpe forældrene til at prioritere det direkte samvær og nærvær med børnene, samt til at udvikle en positiv samværskultur med ros, respekt, opmærksomhed og fordybelse.

Styrkelse af børnene sproglige og matematiske kompetencer, fx:

- På eksemplarisk vis vise forældrene, hvordan mange af hverdagens rutiner kan bruges til at udvikle og lære i
- Støtte familien til at integrere lærende lege i hverdagslivet, højtlesning, tallege, rim og remser, historiefortælling osv., gerne omkring hverdagens rutiner
- Evt. udvikling af et sæt aktivitetsredskaber/skriftligt materiale, som alle familier får udleveret, og som den frivillige er instrueret i at anvende.

Brobygning til lokalsamfundet i et lærings- og forankringsperspektiv, fx:

- Hjælpe familien med at afdække behov og muligheder, og fremme den praktiske deltagelse ved fx at hjælpe med logistik, forberedelse og gennemførelse af deltagelse
- Finde frem til gratis læringsorienterede aktiviteter i lokalområdet, fx bibliotek, naturvejleder, bemandede legepladser etc.
- Særligt støtte store børn og unge i selvstændig brobygning til aktiviteter.

Samspil med dagtilbud og skole, fx:

- Italesætte den positive betydning af dagtilbud og skole og vise forældrene, hvordan de kan støtte barnet her
- Støtte forældrene i at bakke op om institutionernes aktiviteter og i at deltage
- Støtte forældrene i at søge inspiration til læringsaktiviteter hjemme i dagtilbud og skole
- Hjælpe forældrene med at søge professionel hjælp til fx læseudfordringer, adfærdsproblemer eller manglende trivsel hos barnet i dagtilbud eller skole.

Vi runder kortlægningen af med en mere overordnet perspektivering af forhold, det giver god mening at forholde sig til, når man som frivillig organisation bevæger sig ind i familiernes hjem med en indsats, der skal forbedre børnenes faglige og sociale trivsel og styrke familiens forankring.

Dels skal det overvejes, om indsatsen skal fokuseres for at styrke den, idet der i princippet er et meget stort scope for den frivilliges aktiviteter. I forlængelse af dette kan man overveje, hvordan man styrker og målretter rekrutteringen af stabile, ressourcestærke frivillige. De frivillige skal på samme tid være respektfulde over for familien og have så meget overskud, fasthed og stamina, at de kan støtte en udsat familie i at holde fast i de mål, familien har sat sig.

Endelig skal Røde Kors sikre sig, at den planlagte kompetenceudvikling ruste de frivillige til at samarbejde med familien i privatsfæren inden for hjemmets fire vægge. Etisk set er man nødt til at forholde sig til, hvordan frivillige agerer hjemme i familiernes hjem, og hvad man som frivilligsystem og udefrakommende kan tillade sig at italesætte. Det er afgørende, at den frivillige møder familien med respekt og er klar over, hvor grænsen går for, hvad en frivillig kan arbejde med, og hvad der måtte kræve professionel støtte. Vi vil afslutningsvis pege på en række styrende principper, man bør iagttage, når man skal vurdere, hvad en frivillig familieeven kan bidrage med i en konkret familie:

- Hvad søger forældre og børn selv, og hvilken type aktiviteter og forandringer er de positivt stemt over for og har dermed en motivation til at afprøve/involvare sig i? Det er familiens og ikke den frivilliges motivation, der skal realiseres.
- Hvilke konkrete aktiviteter kan forventes at have en effekt på børnenes faglige og sociale læring i bred forstand, sådan som projektet overordnet tilstræber?
- Hvad synes at være realistisk at gennemføre i familien med støtte fra en enkeltstående frivillig? Hvad kræver evt. professionel bistand?

- Hvad ser ud til at kunne lejre sig i familiens præferencer og vaner og måde at være sammen på også på længere sigt, sådan at der ikke kun er tale om en midlertidig aflastning og adfærdsændring, men en varig forandring?

2 Indledning

Røde Kors har med finansiering fra den A.P. Møllerske Støttefond igangsat projektet 'Familien i Fokus'. Projektet er en videreudvikling af en af Røde Kors' eksisterende familieindsatser (Familienetværket). Formålet med Familien i Fokus er at styrke familiers mestring af at leve under svære sociale og samfundsmæssige livsvilkår og samtidig bidrage til at styrke udviklings- og læringsmiljøet for børnene i hjemmet. I 'Familien i Fokus' tilbydes familierne blandt andet en netværksperson i familien, der skal hjælpe med at skabe plads, tid og overskud til at skabe et familieliv, som kan bidrage til et støttende læringsmiljø i hjemmet, sådan at børnene trives bedre i skolen, både socialt og fagligt. Målet er desuden, at familierne styrkes i at knytte an til de forskellige muligheder for at deltage i samfundet – også i et udviklings- og læringsperspektiv, så projektet på langt sigt bidrager til at reducere den negative overførsel af ressourcer, adfærd og værdier på tværs af generationer.¹

I overordnet forstand er det dybt interessant at bringe forældrenes rolle i styrkelsen af læringsmiljøet omkring barnet meget mere i spil, da det har været en slags "missing link". Der har været masser af fokus på fx tidlig indsats og læreplaner i dagtilbuddene, og et større antal skolereformer har taget livtag med især folkeskolerne. I denne kontekst har forældrene og hjemmet mere været noget, man talte om, end noget, man aktivt inviterede ind i samarbejdet om at styrke børns udvikling og læring. I den forstand har familien som aktør et uudnyttet potentiale.

Der er ikke så meget samlet viden om, hvordan frivillige kan understøtte læringsmiljøet i familien i bred forstand, og derfor har VIVE som en del af projektet lavet en kortlægning heraf. På baggrunden af kortlægningen kommer VIVE med en række anbefalinger til, hvor Røde Kors vil kunne lade sig inspirere til indsatser. Det er vigtigt at være klar over, at det er vores fortolkning af den eksisterende viden ind i Røde Kors' frivillig-kontekst, og ikke anbefalinger, der er videnskabeligt testet.

Røde Kors vil på baggrund af dette gå i dialog med blandt andet repræsentanter fra skoleområdet for at afdække grundlaget for udviklingen af en decideret læringskomponent som et led i den indsats, de frivillige yder i Familien i fokus.

I projektbeskrivelsen er formålet med kortlægningen beskrevet således:

Der gennemføres et desk-studie (red.: herefter "kortlægning") af eksisterende forskning om, hvordan frivillige bedst kan støtte forældrene i at støtte deres børns læring. Såfremt der viser sig at være meget lidt litteratur om dette specifikt, udvides søgningen til at rumme et bredere perspektiv på støtte til forældre med henblik på, at de kan støtte deres børns læringsprocesser. Kortlægningen skal munde ud i konkrete anbefalinger til Røde Kors i forhold til, hvordan man via især netværkspersonordningen i Familien i fokus kan styrke indsatsen omkring børns læring.

Den foreliggende kortlægning tager udgangspunkt i litteratursøgningen til forskningsreviewet 'Home Learning Environments', som VIVE gennemfører. I forskningsreviewet undersøges det, hvilken betydning udviklings- og læringsmiljøet i familien har for børns ressourcer og kompetencer og deres videre færd i skole- og uddannelsessystemet, og ikke mindst, hvilke indsatser der i bred forstand ser ud til at styrke udvikling og læring i hjemmet (der redegøres nærmere for dette forskningsreview i afsnit 2.1).

---

¹ Dette betegnes ofte social arv, også i Røde Kors' projektbeskrivelse, men vi har her valgt at bruge en mindre deterministisk framing af fænomenet, sådan som den beskrives i paradigmet om "intergenerational transmission".

I kortlægningen har vi desuden valgt at inddrage en stor mængde supplerende viden fra studier af potentielt relevante indsatser, der ikke er publiceret i videnskabelige journals, samt indsatser, der ikke foregår i hjemmet, men hvor dele af indsatsen eller læringskomponenten heri vil kunne inspirere til frivilligindsatser

Aldersmæssigt kan vi konstatere, at langt det meste litteratur, vi har fundet, har sit hovedfokus på små og mindre børn, dvs. børn i førskolealderen og børn i indskolingsalderen. Derudover undersøger langt den mindste andel af forskningen udfordringer og løsninger, når det drejer sig om større børns og unges udviklings- og læringsmiljø. Det er intuitivt nemt at forestille sig, at det er relativt mere kompliceret at arbejde med store børn og unge, hvor forældrestyringen er mindre, og hvor den unges egen motivation for deltagelse og forankring er langt mere betydningsfuld for et godt resultat, og hvor det er lidt mere kompliceret at igangsætte alderssvarende, læringsfremmende lege. Hvor det er oplyst, har vi i litteraturoversigten anført, hvilke aldersgrupper studier er gennemført på.

2.1 Forskningsreview om Home Learning Environment

Det igangværende forskningsreview af Home Learning Environment bygger på en systematisk søgning og gennemgang af dansk og international litteratur om læringsmiljøet i familien. Litteraturen er udvalgt ved:

- Trin 1: En systematisk søgning i bibliografiske databaser.
- Trin 2: Screening af publikationerne fra søgeresultaterne for relevans. Dette indebærer at læse publikationens titel og abstrakt og afgøre, om publikationerne skal inkluderes eller udelukkes fra analysen baseret på forudspecificerede kriterier.
- Trin 3: Kodning af de undersøgelser, der blev beskrevet i trin 2 i overensstemmelse med forudspecificerede koder.

Der er i forskningsreviewet søgt i tre databaser med akademiske tidsskrifter: ERIC, PsycInfo og SocINDEX. Der er søgt ved hjælp af en søgestreng, som er opbygget af de mest almindelige nøgleord,² der anvendes i nøglelitteraturen. Der er sat to begrænsninger på søgningen:

1. Fokus er på nyere litteratur, og derfor er søgningen begrænset til publikationer udgivet i de sidste 20 år, dvs. mellem 1997 og 2017.
2. Der medtages kun videnskabelig litteratur om læringsmiljøet i familien, og derfor er søgningen begrænset til publikationer i peer reviewed tidsskrifter. I forskningsreviewet indgår der altså ikke rapporter fra fx statslige institutioner, kommunale evalueringer, bogkapitler, lærebøger til samfundsvidenskabelige uddannelser mv.

Forskningsreviewet fokuserer på læringsmiljøet i hjemmet og giver et bredt indblik i de forhold og mekanismer, der er med til at understøtte dette. I og med at der er søgt med fokus på, hvilke indsatser der giver hvilke effekter, er der anvendt en overordnet indholdsmæssig indgang til søgningen, som derfor i princippet medtager studier, uanset om det fx er forældrene, der står for indsatsen, eller om det er professionelle eller frivillige, der beforder indsatsen. Der medgår således langt flere studier, end hvis der udelukkende var søgt på indsatser leveret af frivillige. Dermed har vi i denne kortlægning mulighed for at lade os inspirere metodemæssigt af et langt større felt af tidligere udviklingsprojekter. Indgangsvinklen til den foreliggende kortlægning er indsatser, der helt eller delvist kan gennemføres med udgangspunkt i hjemmet (men hvoraf en del er afprøvet i en professionel

---

2 Blandt de nøgleord, der gav flest resultater i forskningsreviewet, er: 'Home learning environment' og 'Parenting styles'. Home learning environment gav 652 hits, og Parenting styles 2000 hits. I alt 893 studier blev screenet på first level, og i det endelige forskningsreview indgår der 120 studier.

kontekst, fx i skolen, daginstitutionen eller som led i en professionelt ledet behandlings-/udviklingsindsats).

Vi har valgt at fokusere på de studier, hvor forskningen omhandler en konkret indsats eller aktivitet, som de frivillige potentielt har mulighed for helt eller delvist at præsentere for og lære familien eller lave sammen med familien. Det betyder også, at større programmer eller indsatser, som fx intensive læsecamps, hvor børn og unge bor væk fra hjemmet i flere uger og trænes intensivt af fagprofessionelle, ikke vil indgå her i deres oprindelige programform. Vi vurderer, at disse indsatser er for langt fra det, en frivillig indsats i hjemmet vil kunne rumme, og at mekanismerne bag en intensiv læse- eller matematikindsats er repræsenteret i andre studier. Vi har imidlertid gennemgået de publikationer, som i forskningsreviewet opfyldte de opstillede kriterier (i alt 120 publikationer) med henblik på at blive inspireret af større programmer, der ikke nødvendigvis foregår i hjemmet, men som indeholder en læringskomponenten/-mekanisme, der potentielt vil kunne inspirere til frivilligindsatser.

2.2 Supplerende vidensgrundlag til kortlægningen

I forskningsreviewet beskrevet ovenfor medtages som nævnt kun videnskabelige publikationer i tidsskrifter med peer review, hvor der dermed er sagt god for, at både teori, metode, datagrundlag og analyse lever op til videnskabelige kvalitetskrav. Hermed udelukker vi os som nævnt fra al den ikke-videnskabelige publicering – fx populærvidenskabelige forskningspubliceringer samt kommuners og konsulentfirmaers evalueringer af indsatser. For at udvide den foreliggende kortlægningsvidensbase har vi ydermere valgt at inddrage supplerende viden fra studier af relevante indsatser, der ikke er publiceret i videnskabelige tidsskrifter. Herved får vi mulighed for at inddrage dels helt nye resultater og dels mere konkrete eksempler på, hvad frivillige kan gøre for at understøtte læringsmiljøet i familien, og herved relatere forskningsresultaterne til en dansk kontekst. Man skal imidlertid holde sig for øje, at disse resultater ikke har været gennem peer review, og at de derfor ikke nødvendigvis holder samme videnskabelige standard som litteraturen i forskningsreviewet. Alle publikationer i forskningsreviewet er i litteraturlisten mærket med *, således at læseren kan gøre sig bekendt med den enkelte publikations karakter.

Vi vil også understrege, at selv om der fx er tale om en videnskabelig publikation, der finder en positiv effekt af en bestemt læringsindsats i en bestemt kontekst, er der ikke garanti for, at man vil finde samme positive effekt, hvis man fx afprøver en tilpasset intervention i en anden kontekst. Eksempelvis er størstedelen af litteraturen fra forskningsreviewet fra USA, hvor konteksten ofte vil være en anden end i Danmark. Vi er vel vidende om, at kvaliteten af artikler selv i videnskabelige tidsskrifter kan svinge. Og omvendt – selv om der er tale om en ikke-videnskabelig publikation, kan der udmærket være tale om en lovende indsats, måske tilmed lødigt evalueret, men hvis effekt dog ikke er videnskabeligt dokumenteret (endnu).

Derudover har vi interviewet eller indhentet viden hos en række forskere og andre eksperter inden for frivillighed, læringsmiljø, skolegang mv. specifikt til denne kortlægning. Det drejer sig om:

- Søren Winter, professor VIVE, specialist på skolefeltet, særligt ledelse i skoleregi
- Agi Csonka, programchef i Villumfonden, tidligere formand for Rådet for børns læring samt direktør for det daværende SFI
- Helle Hygum Espersen, chefanalytiker VIVE, specialist på frivilligfeltet
- Chantal Pohl Nielsen, seniorforsker VIVE, specialist på folkeskolereformen og inklusionsreformen
- Hanne Bertelsen, Kontoret for Børn og folkeskole, Kommunernes Landsforening

- Mette Hjære, konsulent og koordinator for analyse- og formidlingsteamet ved CFSA.

Kortlægningen er desuden nærlæst og kommenteret af:

- Lektor Anders Højen, Aarhus Universitet.
- Professor Thomas Boje, RUC.

3 Baggrund – Hvorfor er læringsmiljøet i hjemmet så vigtigt?

Vi ved, at familiens ressourcer har stor betydning for børns udvikling og livskvalitet. Både dansk og international forskning peger på, at læringsmiljøet i familien kan prædiktere børns senere skoleresultater (Breinholt, 2018; Frank & Schneider, 2017; Hindman & Morrison, 2012; Rowe & Goldin-Meadow, 2009). Dermed er læringsmiljøet også med til at påvirke den enkeltes senere adfærd i forhold til uddannelse og arbejde, og jo dårligere skolegrundlag, jo dårligere står du alt andet lige på lang sigt i forhold til at blive involveret i samfundet.

Vi definerer i denne sammenhæng læringsmiljø i hjemmet således:

Læringsmiljø i hjemmet

Læringsmiljøet er de særlige kulturelle og sociale ressourcer i en familie, som direkte og indirekte understøtter barnets tilegnelse af viden, kognitive kompetencer (færdigheder og evner) og ikke-kognitive kompetencer (personlighedstræk, motivation, målsætninger, mv.). Forældrene kan påvirke læringsmiljøet positivt ved tidligt at understøtte børnenes læring og ved senere i barndommen have forventninger til, hvilken uddannelse deres børn skal opnå – eller at de overhovedet skal have en uddannelse (Froiland et al., 2013; Morgan et al. 2009;).

Det er desuden veldokumenteret, at sociale uligheder i børns udvikling skabes tidligt i livet og i høj grad afhænger af den kulturelle kapital og læringsmiljøet i familien (Jæger, 2008; Rådet for Børns Læring-, 2016 og 2017). Der er således ikke bare en tidlig social ulighed, men også en læringsmæssig ulighed. Som eksempel på den læringsmæssige ulighed har et 3-årigt barn fra en højtuddannet familie i gennemsnit hørt mange millioner flere talte ord end et 3-årigt barn fra en lavuddannet familie (og endnu færre ord, hvis familien er på kontanthjælp og dermed ude af arbejdsmarkedet), fordi forældrene snakker og interagerer mere med børnene, jo mere uddannelse de har bag sig (Hart & Risley 2003; Weisleder & Fernald, 2013). Erkendelsen af den tidlige læringsulighed er en af bevæggrundene for, at det i satspuljeaftalen for 2019 er vedtaget at indføre obligatorisk læringstilbud til 1-årige børn i udsatte boligområder (Børne- og Socialministeriet, 2018).

Rådet for Børns Læring viser i deres årsrapport for 2017 nogle meget sigende figurer om børns udvikling, set i lyset af morens uddannelsesniveau. Både når det drejer sig om de 3-6-åriges udvikling af selvregulering og samarbejde, og når man ser på udviklingen af læsefærdigheder fra 2. klasse til 8. klasse, er der en fuldstændig entydig sammenhæng: for det første, at jo højere uddannelse mor har, jo bedre kompetencer har barnet, for det andet – og mere tankevækkende – at forskellene ser ud til at øges over tid. Det er altså ikke sådan, at det at være i daginstitution eller skole fuldt ud kan kompensere for den sociale baggrund – læringsuligheden øges under barnets opvækst (Rådet for Børns Læring, 2017:8). Rådet vurderer også, at hvis læringsuligheden grundlæggende skal reduceres, er der behov for et helt andet forældresamarbejde, hvor forældrene støttes i at skabe et godt læringsmiljø derhjemme, og hvor de fagprofessionelle vejleder dem heri. Netop i det perspektiv kan familieeven-interventionen således spille en vigtig rolle – og en del af den forskning, der refereres i denne kortlægning, viser netop, at det er muligt at påvirke læringsmiljøet i hjemmet i positiv retning.

En stor engelsk undersøgelse, der fulgte børn fra børnehaven til grundskolen, viser, at en række hverdags-aktiviteter i familien, som på ingen måde har karakter af lektielæsning eller det at terpe

bogstaver og tal, har stor betydning for, hvordan børnene senere klarer sig i uddannelsessystemet. Det er aktiviteter som hyppig oplæsning og medlæsning,³ biblioteksbesøg, tal- og bogstavlege, sanglege rimelege, lege med venner hjemme og ude – men det er også en fast struktur i hverdagen med fx regelmæssige sengetider, rammer i hverdagen i form af alderssvarende forpligtelser m.m. (Cprek et al., 2015). Andre studier peger på, at et godt læringsmiljø i familien er med til at udvikle børnenes sociale evner og evner til samarbejde (Hindman & Morrison, 2012). Det engelske EPPSE-studie, hvor man over en lang række har arbejdet med indsatser fra de helt små børn og op til 16-årige, karakteriserer et godt læringsmiljø i hjemmet ved forældre, der læser højt, synger og laver rim og remser, at barnet selv maler og tegner ofte, at barnet leger med andre børn uden for hjemmet, og at barnet kommer på biblioteket (her citeret fra Csonka, under udgivelse).

Det er en særskilt pointe, at der ud over kompetencer er brug for tid til de ovenstående aktiviteter. Forskning peger på, at både uddannelsesbaggrund og socioøkonomiske ressourcer mere bredt spiller sammen med tidsperspektivet. Udfordringen med tilstrækkelig "god tid" i samværet mellem forældre og børn kan fx forstærkes i de udsatte familier, hvis der fx kun er én voksen, der har ansvar for børnenes dagligdag (Altintas, 2016), eller fordi der er flere forhold eller mekanismer i lavindkomstfamilier, der gør, at daglige rutiner ofte bliver afbrudt eller udskydes (Roy, Tubbs & Burton, 2004). Manglende tid sammen med barnet til at styrke den kulturelle overlevering af værdier, adfærd og præferencer er således med til at begrænse hverdagslæringen i hjemmet. Andre studier finder en signifikant sammenhæng mellem forældres tidsforbrug på udviklende aktiviteter og børns uddannelsespræstationer ved 9. klasses afgangsprøve. Selvom det generelt er de højtuddannede, der bruger mest tid på udviklende aktiviteter, skyldes den signifikante betydning af tidsforbrug på udviklende aktiviteter ikke primært forskelle i uddannelse, men at forældre med få socioøkonomiske ressourcer ofte bruger mindre end 20 minutter dagligt på at stimulere deres børn (Altintas, 2016).

Forskningen viser endvidere, at en positiv forældrepraksis, præget af struktur og nærvær fra forældrenes side, er med til at understøtte et godt læringsmiljø (Cprek et al. 2015, Dahl & Ottosen, 2018). Højtuddannede forældre engagerer sig mere i børnenes fritidsliv og i barnets skole sammenlignet med forældre med en kort uddannelse. Børn fra hjem med større vægt på læringsmuligheder og læringsrelaterede aktiviteter er mere akademisk motiverede senere i livet (Gottfried et al., 1998; Hjorth-Trolle & Breinholt, 2017).

En stor del af studierne i VIVEs forskningsreview om "Home learning environment" (HLE) viser, at læringsmiljøet i hjemmet medierer en del af effekten af forældrenes socioøkonomiske status på børns læring i skolen. Det vil sige, at læringsmiljøet i hjemmet til dels prædikterer og dermed forklarer en del af variansen i børns læring, selv når der tages højde for forældrenes socioøkonomiske status. Det er positivt i forhold til indsatser og interventioner, idet man ved at påvirke netop læringsmiljøet hos udsatte familier potentielt kan reducere den intergenerationelle overførsel af mangel på kulturel kapital og dannelse.

Samlet set peger forskningen på, at en række centrale aktiviteter og ressourcer skal være til stede i familierne for at understøtte et godt læringsmiljø. I denne kortlægning redegøres der primært for udviklings- og læringselementer, hvor frivillige kan understøtte udviklingen af et godt læringsmiljø i hjemmet og derigennem børnenes læring ved at bidrage til at tilvejebringe en række af de forudsætninger, der skal være til stede.

---

3 Medlæsninger er, når en voksen er sammen med barnet om læsningen. Det kan eksempelvis være bare ved at være der og hjælpe, hvis barnet går i stå, de kan læse højt sammen, eller den voksne kan stille spørgsmål til det, barnet læser, hvilket kan hjælpe på forståelsen.

3.1 Hovedtemaer i forskningskortlægningen

I det følgende har vi samlet resultaterne fra forskningsreviewet i fire temaer, der på hver sin måde har betydning for udviklings- og læringsmiljøet i hjemmet. De fire temaer kan betragtes som en analytisk syntetisering af en række af de mange forskellige interventioner, store som små, der indgår i kortlægningen, hvor frivillige potentielt kan bidrage med konkrete aktiviteter i familien eller med gode råd til strukturer, der understøtter et godt læringsmiljø i familien.

Temaerne er:

- Rammer og relationer i hjemmet
- Aktiviteter i hjemmet rettet mod sproglig og matematisk forståelse
- Brobygning til læringsorienterede aktiviteter og forankring i lokalsamfundet
- Samarbejde med dagtilbud og skole.

Hvilke aktiviteter og forslag, der giver bedst mening for Røde Kors' frivillige i denne sammenhæng, vil naturligvis afhænge af Røde Kors' specifikke målgruppe, organisering og fokusområde. Kortlægningen vil derfor pege på en række karakteristika ved læringsfremmende aktiviteter, som Røde Kors kan lade sig inspirere af, afhængig af, hvilke indsatsområder der er væsentlige for familierne, og af hvilke frivillig-ressourcer der står til rådighed.

4 Rammer og relationer i hjemmet

Som allerede nævnt, er familiernes hverdagspraksis vigtig for læringsmiljøet i familien. I forskningen fokuseres der hovedsageligt på to faktorer: Dels den fysiske og tidsmæssige strukturering af hverdagen i hjemmet, dels relationen mellem voksne og børn udtrykt blandt andet ved forældrenes adfærd og emotionelle nærvær – i praksis kan disse to forhold være svære at adskille. Ud over at skabe en helt basal, tryk ramme for det lille barn at udvikle sig i, kan forældrenes engagement i barnets udvikling i hverdagen starte længe inden skolealderen, blandt andet ved valg af legetøj og fælles aktiviteter og bestemte måder at lege på eller være sammen på i øvrigt, ofte i forlængelse af de praksisser, familierne allerede har i forvejen. Men allerede i den helt tidlige, før-sproglige fase er samspillet mellem forældre og barn vigtigt. Derfor er kvaliteten af hjemmemiljøet af stor og langsigtet betydning for udviklings- og læringsmiljøet.

De forskningsresultater og faktorer, der nævnes under rammer og relationer i hjemmet, gælder i princippet børn og unge i alle aldersklasser, men det meste af den fundne forskning har fokus på, hvordan forældrene kan arbejde med rammer og relationer i forhold til børn i førskolealderen og indskolingsalderen. Det vil være langt sværere at introducere disse principper i en familie med store teenagebørn, hvis familien ikke har været vant til at være sammen på de nævnte måder – også selv om det skønnes nok så nødvendigt for de store børn. Dermed er det også langt mere udfordrende at være frivillig i en kontekst, hvor familiens teenagere er en central målgruppe for indsatsen.

4.1 Struktur i familiens hverdag i hjemmet

Flere af de fundne studier viser en positiv sammenhæng mellem en positiv forældrepraksis på den ene side, hvor forældre sikrer en daglig struktur for barnets hverdagsliv ved eksempelvis at spise hovedmåltiderne sammen og i øvrigt have en række faste rytmer og rutiner for hverdagslivet, og på den anden side nedsat risiko for udviklingsmæssige, sociale eller adfærdsmæssige forsinkelser hos barnet. Et af studierne bag disse resultater er et stort kvantitativt studie, hvor der indgår mere end 21.000 børn i førskolealderen (Cprek et al., 2015).

Andre kvantitative studier viser tilsvarende, at forældre overfører deres viden til børnene via den daglige struktur. Som udgangspunkt fungerer børn godt i faste rammer, hvor der er plads til, at de både kan være glade og lydhøre, frække og vrede. Eksempelvis kan faste læserutiner lettere indføres i en hverdag, hvor børnene er vant til, at der er faste holdepunkter, end de kan i en omskiftelig, uorganiseret hverdag, hvor man sjældent ved, hvad der skal ske derhjemme hvornår (Borisova et al., 2017; Pakulak et al., 2013). Derudover er struktur i hjemmet med til at forbedre børnene på, hvordan en skoledag fungerer, og på de rammer og sociale relationer, som børnene i øvrigt skal indgå i, også i en daginstitution (Ellegaard, her citeret fra BUPL, 2018).

Børn i Danmark er blandt de europæiske børn, der bruger mest tid på computer, tv og andre skærme. Flere nye undersøgelser tyder på, at forbruget af "digital tid" fortsat stiger voldsomt for børn i alle aldre, også helt små børn (Andreasen & Hestbæk, under udgivelse; Dahl, under udgivelse; Dahl & Ottosen, 2018; Epinion & Pluss Leadership, 2012). De digitale medier kan naturligvis sagtens bruges i en læringsorienteret sammenhæng – men når børn selv bruger skærmene, er det ofte til spil, at se tv eller være på sociale medier (hvad man naturligvis også kan lære noget af). Et studie med børn i alderen 6 måneder til 3 år i socialt udsatte boligområder viste en signifikant negativ sammenhæng mellem forældrenes tv-vaner og barnets første tegn på forståelse henholdsvis første kommunikative gestikulationer. Forældre, som så tv i stort omfang, så i mindre grad eller slet ikke

barnets første tegn på forståelse af sin omverden, eller observerede ikke, at barnet anvendte gestikulationer for at kommunikere med forældrene (Bleses & Højen, 2015).

Det må således alt i alt antages, at det er vigtigt, at der bliver sat en struktur og nogle rammer for den tid, hvor familien er samlet, og hvor børnene oplever, at forældrene er fuldt til stede og lytter til, snakker med og er sammen med deres børn – dvs. at både voksne og børn er mentalt til stede. Denne antagelse bygger på, at videnskabelige undersøgelser, som nævnt ovenfor, tyder på en positiv indflydelse af struktur og rytme i hverdagen og samvær og interaktioner med forældrene i forbindelse med hverdagsaktiviteter såsom måltider, leg og læsning.

Stress i forældrenes dagligdag er omvendt med til at påvirke læringsmiljøet negativt. Som vi nævnte indledningsvist, vil der af gode grunde forholdsvist ofte være færre tidsmæssige ressourcer til rådighed i eneforsørgerfamilier til god tid med børnene. Derfor kan det være en vigtig opgave – fx for en frivillig – at hjælpe forælderen med at organisere hverdagslivet, således at man reducerer forældrenes (og børnenes) stressoplevelse i hverdagen, og støtter dem i at kunne mestre forældreskabets mange praktiske opgaver i hverdagen (Baker & Iruka, 2013; Kenney, 2012; de Oliveira et al., 2006; Phillips & Lonigan, 2009).

4.2 Relationer i hjemmet

Når vi ser på den mere emotionelle del af forældreskabet i hjemmet, er en række faktorer af stor betydning for barnet. Her kommer vi ikke nærmere ind i fx betydningen af helt basale forhold som barnets sunde psykologiske tilknytning til forældrene, da det er vores vurdering, at en frivilligindsats ikke alene kan tage ansvar for at arbejde grundlæggende med spædbarnets emotionelle tilknytningsrelationer. Til gengæld vil frivillige oplagt kunne involvere sig i at arbejde med, hvordan relationerne udspiller sig i dagligdagen i hjemmet.

Afgørende faktorer i hjemmemiljøet er eksempelvis forældrenes følelsesmæssige varme og anerkendende forældrestil, som kommer til udtryk fx ved ros, forældrenes rolige stemmeleje og positive forventninger til barnet. Det omhandler også en positiv interaktion, hvor forældrene taler med barnet, svarer på barnets spørgsmål og anvender meningsfuld gestik. Et helt konkret eksempel er at pege på en hund, mens den voksne siger 'hund'. Dette giver børnene forskellige måder til at lære ord, og dermed husker de dem bedre og udvikler større ordforråd (Bleses et al., 2018; Dahl & Ottosen, 2018; Pushor, 2012; Rowe & Goldin-Meadow, 2009). Et studie af forældrenes måde at gebærde sig på fysisk, deres gestik sammen med barnet, viser desuden, at børn af forældre med en levende og aktiv gestik, selv kommunikerede fysisk ved hjælp af kropslige gestusser som 14 mdr. gamle og fik en bedre sprogtilegnelse senere hen. Det vil sige, at den før-sproglige adfærd også har en betydning for sprogets udvikling (Rowe & Goldin-Meadow, 2009).

Studier af forskellige forældre-opdragelsesstile viser, at børn med forældre, der er kærlige og involverede, samtidig med at de er tydelige omkring deres egne værdier og regler, har børn, der trives bedst såvel fagligt som socialt. Resultaterne viser endvidere, at forældrenes engagement i deres børn både på kort og lang sigt er en fordel, da forældrene dermed bruger tid på fx at stimulere deres børns individuelle udvikling og lærer dem at begå sig blandt andre i sociale sammenhænge, fx i institutioner og skole. Forældrene kan eksempelvis understøtte børnenes udvikling ved at inddrage børnene i beslutningstagning i hjemmet, anerkende deres selvstændige mening samt støtte dem i deres udforskning af verden (Hindman & Morrison, 2012). Børn, der er vant til at tale med voksne, og som får hjælp til at forstå deres egne behov, og forstår forventninger og kulturelle omgangsformer, er bedre til at afkode, hvad der skal til for at opnå succes i bred forstand (Borisova et al., 2017; Dahl & Ottosen, 2018; Pakulak et al., 2013).

De fleste børn i Danmark deltager i små opgaver i hjemmet. Det drejer sig typisk om opgaver som borddækning, opvask eller rengøring af eget værelse. Resultater viser en positiv sammenhæng mellem deltagelse i alderssvarende pligter i hjemmet på den ene side og børns oplevelse af deres faglige niveau i skolen på den anden side. De børn, der deltager i husarbejde flere gange om ugen, synes i højere grad, de klarer sig godt i skolen sammenlignet med børn, der ikke deltager. Børnene, der synes om at gå i skole og har pligter derhjemme, er kendetegnet ved, at de også er engageret i fritids- og kulturlivet (Dahl & Ottosen, 2018). Det er ikke pligterne i sig selv, der befordrer dette engagement. Det at børnene har alderssvarende forpligtelser i familien, afspejler typisk familier, hvor forældrene har skabt struktur og rammer omkring hverdagslivet, som børnene skal følge, og som det giver en basal tryghed at være barn i.

Forhold i hjemmets rammer og relationer, der kan have betydning for læringsmiljøet

- Faste rammer
- Alderssvarende pligter i hjemmet
- Faste sovetidspunkter, faste ritualer i forbindelse med putning af børn
- Fælles måltider på daglig basis, hvor man interagerer, og hvor man fx ikke ser tv eller taler i telefon samtidig
- Prioriterer at tale aktivt med barnet, spørge ind til barnets oplevelser og følelser, tage dem seriøst, svare på barnets spørgsmål etc., når forældre og barn laver ting sammen
- Forstærker den positive interaktion med barnet, fx i form af ros og anerkendende adfærd over for barnet (og andre personer, barnet oplever familien sammen med)
- Giver barnet erfaring med at reflektere, fx over eget liv og følelser, venner, over det, familien gør, det, der sker i daginstitutionen eller skolen, osv.
- Tager sig den nødvendige tid til at være sammen med barnet, sådan at der er tid til individuel og fælles fordybelse, måske i planlagte aktiviteter, måske i noget, der opstår helt spontant.

5 Aktiviteter i hjemmet rettet mod sproglig og matematisk forståelse

Vi ved fra forskningen, at der er en meget stor social skævhed i det, man kan kalde børnefamiliernes kulturelle kapital. Det vil her sige både deres uddannelsesbaggrund, deres kognitive kompetencer, og så den kulturelle dannelse ud over uddannelse, som er med til at give barnet omverdensforståelse, viden om andre måder at leve på, andre lande, traditioner, religioner osv. Men vi ved også, at det er muligt at løfte den kulturelle kapital. Som et hverdageksempel på aktiviteter er der fundet positive sammenhæng mellem på den ene side de aktiviteter, som forældre kan lave med deres børn i hjemmet, som indeholder rim og bogstaver, leg med tal, størrelser, mønstre m.m., og på den anden side den konkrete tilegnelse af henholdsvis sprog og matematik (Anders et al., 2012; Burgess, 2011).

Faktisk har forskning dokumenteret, at jo flere bøger, der er i hjemmet, jo bedre læser familiens børn. Det er naturligvis ikke bøgernes blotte eksistens, der er den aktive mekanisme. Mange bøger i hjemmet afspejler forældrenes kulturelle kapital, og at forældrene prioriterer det at læse bøger. Det store antal bøger er en proxy på denne mekanisme. Det er altså forældrenes egen interesse for bøger og for læsning for barnet, der har en positiv indflydelse på barnets læring af såvel sprog som matematik (Burgess, 2011; Miser & Hupp, 2012). Jo flere bøger, der er i hjemmet, og jo mere forældrene enten selv læser eller læser for børnene, jo højere en score får børnene således i diverse sprogtests. Der er dog grund til at antage, at antallet af fysiske bøger over tid vil blive reduceret i takt med digitaliseringen af læsemarkedet, hvor e-bøger og lydbøger vinder frem, og vi har formentlig kun set konturerne af en kommende, stor forandringsproces. Foreløbig ser vi på tværs af sociale klasser et fald i omfanget af fysiske bøger i hjemmet i børnefamilier (Andreasen & Hestbæk, under udgivelse). Her skelnes der ikke mellem børnebøger og bøger til voksne.

Ikke mindst samtalerne omkring det, der læses, er centrale for børnenes udvikling, både i forhold ordforråd og sprogforståelse, men også i forhold til barnets evne til at reflektere mere abstrakt (Lennox, 2013; Swanson et al., 2011). Effekten af læsning er endnu større, når man går fra traditionel højtlesning til dialogisk læsning, hvor forældrene skaber sproglig interaktion med barnet under læsningen (Flack, Field & Horst, 2018; Valdez-Menchaca & Whitehurst, 1992). Det kan være ved at snakke om temaer, der figurerer i den givne bog – fx hvordan man er en god ven, og hvorfor man bliver trist, når ens bedste ven ikke vil lege, eller hvad der skete, da hovedpersonen i historien oplevede, at forældrene blev skilt. Udover at højtlesning styrker barnets læsefærdigheder, kan det både skabe et tættere følelsesmæssigt bånd mellem forældre og barn, udvikle børnenes socio-emotionelle kompetencer, deres evne til at reflektere over og bearbejde egen adfærd og egne følelser, deres empati og evnen til at sidde stille og koncentrere sig (Bleses et al., 2016; Steiner, 2014).

Andre studier med børn i førskole- og indskolingsalderen understreger, at samtaler mellem forældre og børn er lige så vigtige som antallet af ord, der tales af voksne (Frank & Schneider, 2017; Steiner 2014; Zimmerman et al., 2009), og at forældrene eller andre voksne gennem disse samtaler løbende udfordrer børn til at lære mere. Ifølge den klassiske uddannelsesforsker Vygotski (1978) understøttes børns læring således bedst, når forældrene er i stand til at identificere barnets nuværende forståelsesniveau og samtidig give den støtte, der skal til, for at de kan udvikle deres forståelse. Man kan forestille sig barnets nærmeste udviklingszone som et område, der er lige uden for barnets nuværende kompetencer. Ligger udfordringen inden for dette område, og kan barnet nemt klare udfordringen alene, sker der ingen udvikling. Ligger udfordringen omvendt for langt uden for barnets nærmeste udviklingszone, vil barnet føle sig frustreret, og der vil heller ikke finde læring sted. Ligger

udfordringen derimod inden for barnets nærmeste udviklingszone, vil der være mulighed for en læringsproces.

Set fra et frivilligperspektiv kan hverdagsaktiviteter med tal og bogstaver kan være med til at støtte udviklingen af børnenes sproglige og matematiske kompetencer på en meget enkel og naturlig måde. Fx højtlesning, medlesning, tallege, rim og remser samt en opmærksom dialog med barnet om det, der sker lige omkring barnet og familien, er nogle af de aktiviteter, der kan bidrage til at understøtte barnets kognitive udvikling, og som samtidig hænger positivt sammen med barnets sociale udvikling (Burgess, 2011; Hindman & Morrison, 2012; Hoff, 2006). Her kan frivillige bidrage med praktisk bistand og med inspiration til, at familierne får disse elementer mere ind i deres hverdag. Det kan eksempelvis være at indøve en fast rutine med højtlesning, når børnene puttes. Derudover kan de frivillige give ideer, øve bestemte aktiviteter eller samværsformer med familien, hjælpe familien med at finde inspiration på internettet, på biblioteket etc. Hvis familiens voksne selv har haft eller aktuelt har kognitive udfordringer og/eller vanskeligheder med ord eller tal, kan den frivillige hjælpe forældrene med at få fat på inspiration, fx børnebøger og bøger om lege med lav lix. Desuden kan den frivillige inspirere til og hjælpe forældrene med at finde ud af, hvor der fx er undervisning for voksne med læseudfordringer, hvis de får mod på selv at styrke deres egne kompetencer som led i den inspiration, de får.

At arbejde med tal, størrelser og mønstre kan nemt integreres i det daglige samspil. Som eksempel herpå finder projekt "Sammen om matematik" (Kaas, Andersen & Frøkjær, 2017), at det ikke er vigtigt, om børnene kan sige en masse tal i sig selv, men at børnene kan bruge tal i en kontekst. Der kan eksempelvis fokuseres på:

- At børnene kan dække bord til det antal, der skal spise, og at man under borddækningen taler om størrelser, tal og former. Eksempelvis ved at tælle tallerkener og bestik på bordet, snakke om formen og mønstre på tallerkenerne etc.
- At man fx bygger huler eller andet i naturen og samtidig hermed leger med størrelser, former og antal. Eksempelvis ved at børnene skal finde pinde, der er kortere end dem selv, og længere end dem selv, finde et bestemt antal blomster osv. Forældrenes rolle er at følge børnene og hjælpe dem til at løse de problemer, der opstår, besvare deres spørgsmål, give dem udfordringer og ægge deres nysgerrighed til at erfare endnu mere.
- At bruge omgivelserne til at tale om, hvad der er over, under, ved siden af, hvor der er varmt og koldt, og hvor der er firkanter, trekantede, cylindre osv.
- At arbejde med mønstre og former derhjemme ved at lime blade op på papir, bygge små mennesker og dyr af kartofler og tændstikker, lave perleplader etc. Her kan forældrene understøtte børnene ved at spørge: "Hvad er et mønster?", "Hvor mange perler skal du bruge? I hvilke farver? Hvilke blade passer bedst, når du skal forme dyret?", osv.

I forhold til læsning af bøger er følgende strategier blevet knyttet positivt sammen med sprogtilegnelse (Bleses og Højen, 2015; Bleses et al., 2016; Steiner 2014):

- Forældrene bygger videre på det, barnet fortæller, og udvider det sprogligt ved at tilføje ekstra ord på barnets enkelte ord. Eksempelvis hvis barnet siger 'hund', så udvider forælderen det sprogligt ved at sige, 'Ja, det er en sød hund. Hvilken farve har hunden?'
- Forældrene gør læsning af bogen relevant for barnets eget liv ved at sammenligne historien med forhold i barnets hverdag, fx hvad hovedpersonen i historien godt kan lide at spise, og hvad barnet godt kan lide at spise, eller hvorfor hovedpersonen ikke kan sove. Denne mekanisme kan bruges strategisk til at få talt om og reflekteret over forhold, som aktuelt er en udfordring for

barnet, og som derfor kan være svære at sætte ord på. Her bliver historien et redskab, man kan tale ud fra og rundt omkring.

- Forældrene understøtter den sproglige udvikling ved at stille spørgsmål til barnet om historien, før, imens og efter de læser (eller ser film). På den måde bliver barnet aktivt inddraget i samtalen om bogen. Ved eksempelvis at spørge, hvad figurerne i bogen gør og tænker, kan forældrene være med til at stimulere barnets evne til at tænke kreativt og abstrakt, og til at reflektere over egen og andres adfærd. Her har man også mulighed for at samtale om noget, man måske ved optager barnet, men hvor man gør det med bogens personer som identifikationsobjekter.

I et nyt projekt, "Læseløft", på bibliotekerne i Frederiksund, Egedal og Herlev Kommuner har man arbejdet med at lade frivillige være læsevenner. En projektansvarlig matcher læsevennerne med et konkret barn, som de læser sammen med på det lokale bibliotek. Målet har været at skabe læseglyde hos børnene og derigennem øge deres læsekompetence. Læsevennerne er blevet rekrutteret målrettet, blandt andet ved kontakt til DK's Lærerforenings Pensionistklubber, og ved at projektlederne har kontaktet udvalgte voksne og foreslået dem at blive læseven. De foreløbige resultater tyder på, at der for mange af børnene har været en positiv effekt i form af målbart bedre læsekompetencer (Frederiksborg Amts Avis, 2018; Knudsen, 2018)

En anden type indsats, der har vist gode resultater, er 'paired reading'. Formålet er at udvikle udsatte børns læsefærdigheder og generelle faglige niveau i folkeskolen via en struktureret, skoleunderstøttende indsats. Makkerlæsning er den danske version af paired reading, som har vist en forbedring i læsefærdighederne hos børn i Sverige og England. Resultater fra England viser, at det særligt er svage læsere, der har gavn af indsatsen, mens resultater fra Sverige peger på, at yngre børn opnår en større effekt af indsatsen sammenlignet med de ældre børn. I indsatsen er der fokus på struktureret læsetræning, hvor barnet og en læsemakker læser højt. Læsemakkeren kan være en plejeforælder, forælder eller anden voksen læsemakker. Der læses 20 minutter mindst tre gange om ugen i 16 uger. Der er mulighed for at få støtte og sparring fra makkerlæsningskonsulenter under hele forløbet. Derudover kan deltagerne også få hjælp til bogvalg (Osborne et al., 2010; Vinnerljung et al., 2014).

Det er vigtigt, at de frivillige understøtter forældrene i de nye læringsrutiner i en længere periode, da det kan være svært for forældrene at opretholde disse. Et dansk ph.d.-studie af en indsats, som bestod i at kvalificere plejeforældre til at støtte deres plejebarns skolegang bedre, havde ikke nogen effekt, blandt andet fordi plejeforældrene havde svært ved selv at opretholde de nye rutiner for systematisk støtte til barnet, selv om de var blevet instrueret (Eiberg et al., 2018). Forældrene kan desuden have brug for støtte til at organisere tid til disse aktiviteter, særligt hvis der i dagligdagen kun er én voksen i hjemmet, som nævnt ovenfor.

Tilsvarende dokumenterer et amerikansk studie fire typer af barrierer for, at forældre bakker op om læsetræning i hjemmet med deres børn. Det er for det første tid, som også nævnt ovenfor. Det er for det andet forældrenes egne læseudfordringer, og i forlængelse heraf, at forældrene føler sig uden for deres komfortzone, når de skal læse med barnet, og endelig, at forældrene ikke var klar over, hvor stor en positiv betydning, læsetræning i hjemmet kan have for deres børn (Justice, Logan & Damschroder, 2015).

De følgende eksempler er alle indsatser, hvor en grundig evaluering har vist en positiv effekt på børns læring, og som indeholder elementer, en frivilligindsats kan lade sig inspirere af.

5.1.1.1 SPELL og Fart på sproget

En af de indsatser, der har vist positive effekter, er SPELL – Sprogtilegnelse via legebaseret læsning, der er afprøvet i 134 danske børnehaver. SPELL er et tilrettelagt forløb, hvor pædagoger læser bestemte bøger med børnene på en bestemt måde, som stimulerer sproget mere end almindelig oplæsning gør. Indholdet bygger på et amerikansk koncept, Read it again! (Justice et al., 2010).

Effekten af SPELL er evalueret i et lodtrækningsforsøg, og resultaterne viser, at børnene får signifikant bedre før-skriftlige kompetencer, dvs. færdigheder, som er nyttige i forhold til at lære at skrive og stave (fx fonologisk opmærksomhed og bogstavkendskab). Sproglige kompetencer (fx ordforråd og sprogforståelse) blev kun signifikant forbedret hos børn, som var med i mindst halvdelen af indsatsen, som løb over 20 uger (2 x 30 min. sprogaktivitet pr. uge). Effekten er ikke afhængig af forældrenes baggrund eller socioøkonomiske status – den påvirkede altså børn med forskellig baggrund positivt (Bleses et al. 2017).

En lignende og tilsyneladende endnu mere effektiv indsats er Fart på sproget. I en 20 ugers indsats (2 x 30 min. sprogaktivitet pr. uge), hvor pædagogerne selv tilrettelagde aktiviteterne ud fra fastsatte læringsmål, fik børnene signifikant bedre sproglige og førskriftlige kompetencer (Bleses et al., 2018).

De praktiske værktøjer, som er blevet anvendt som led i både SPELL og Fart på sproget, kan frit downloades og findes her: <http://childresearch.au.dk/dagtilbud/sprog/spell-vaerktoejer/>.

5.1.1.2 Sprogkufferter

Også denne indsats er dansk og henvender sig til indvandrerforældre, der ikke har tilstrækkelige ressourcer til at bidrage til deres barns udvikling af det danske sprog. Indsatsen giver forældrene viden og materialer, som de kan bruge til at understøtte og stimulere deres børns sprogudvikling.

Indsatsen består af en kuffert med børnebøger og spil samt DVD'er om læringsteknikker til forældrene. Materialerne i kufferten er udviklet af sprogkonsulenter, og forældrene får kufferten af medarbejdere i barnets børnehave, der også hjælper forældrene med, hvordan de skal bruge kufferten.

Resultaterne viser, at indsatsen er med til at øge forældres viden om sprogudvikling, og at den øger omfanget af forældres højtlesning. Derudover forbedrer indsatsen børnenes resultater ved sprogtesten inden skolestart og reducerer andelen af børn, der kommer i specialklasse (Jakobsen et al., 2013).

Det er en vigtig pointe ved en hjemmebaseret indsats som sprogkufferten, at der er følger en "professionel" instruktion med. Undersøgelser har nemlig vist, at hvis man blot passivt "læser materialet af" i familiens hjem, så bruges det kun i ringe udstrækning, og ikke nødvendigvis på den måde, det var tiltænkt, og det har ikke en effekt på barnets sprogtilegnelse.

5.1.1.3 Historiefortælling

Et amerikansk program har haft succes med at øge forældrenes engagement i deres børns sproglige udvikling gennem historiefortælling. Målgruppen for indsatsen er også her forældre med indvandrerbaggrund, som ofte mangler sprog- og uddannelsesfærdigheder, og derfor har vanskeligt ved at understøtte deres børns sproglige udvikling. Det skal nævnes, at indsatsen i det amerikanske projekt udføres af fagprofessionelle, men vi vurderer, at den kan anvendes som inspiration.

Familierne får hjælp til at skrive korte historier, som forældrene og børnene skaber i fællesskab. Historierne bliver samlet i små bøger, og der bliver sat billeder ind til at understøtte historien. Familierne kan derefter bruge bøgerne som udgangspunkt for historiefortælling – måske familiens start i et andet land og en anden kultur. Forældre med ringe læseevner kan efterfølgende nemmere guide børnene igennem fortællingen, genfortælle og udvide historien, da de selv har været med til at skabe den og derfor ikke på samme måde er begrænset af at skulle læse en tekst, de ikke er fortrolige med.

Evalueringen af projektet viser, at indsatsen øger forældrenes engagement i sprogaktiviteter med børnene, at mødre i højere grad understøtter et aktivt sprogbrug hos barnet, for eksempel ved at mødre bruger åbne spørgsmål og bekræftelser, og at det øger det antal ord, børnene bruger i de fortællinger, forælder og barn skaber sammen (Boyce et al., 2010).

Når man under ét betragter de fire nævnte sprog- og læseprogrammer, er der en række positive input til anvendelse i en frivillig sammenhæng, men også en række begrænsninger i deres anvendelse. På positivsiden har programmerne helt overordnet det til fælles, at de aktiverer forældrenes læringsengagement i forhold til barnet, og mere på en lege- og samværsorienteret måde gennem fx højtlesning og samtaler end gennem "skoleprægede" aktiviteter. Det er aktiviteter, man som frivillig godt kan bidrage til at fremme i hjemmet og herigennem bidrage til at styrke barnets aktive sprogbrug og læsekompetence. Tilmed kan enhver downloade de redskaber, der er blevet brugt i projekt Spell og projekt Fart på sproget.

Det er imidlertid vigtigt at notere sig de forudsætninger, der har været til stede i projekterne. For det første er der for alle projekter tale om, at professionelle – primært pædagoger – har haft rollen som initiativtager og facilitator. De er ikke varetaget af frivillige eller forældre selv. For det andet er de professionelle blevet opkvalificeret til at facilitere netop de pågældende projekter – de har altså et særligt blik for de mekanismer, der gør, at man kan opnå positiv effekt. For det tredje er der tale om en længerevarende indsats – fx 20 uger med to gange en halv times sprogaktivitet om ugen.

Vi ved stort set ikke, hvordan resultatet vil være, hvis frivillige eller forældre selv varetager opgaven ud over erfaringerne fra sprogkufferten, som indikerer, at det ikke er tilstrækkeligt blot at levere et udviklingsmateriale til forældrene – der skal mere til. Det er oplagt, at frivillige vil kunne bidrage til at styrke forældrenes opmærksomhed på barnets læringsprocesser i de daglige gøremål, inspirere forældrene til nye aktiviteter og samværsformer med børnene og sætte større fokus på læring i hjemmet. Det store spørgsmål er, hvilket omfang og hvilken intensitet der skal til for målbart at flytte børnenes kompetencer. Set i den kontekst kan man overveje, hvorvidt det kan være strategisk hensigtsmæssig for Røde Kors at indgå i et samarbejde med andre aktører om indsatser, der involverer professionelle eller frivillige og som er særligt rettet mod at udvikle børnenes sproglige eller matematiske læring.

Eksempler på lege og hverdagsaktiviteter, hvor frivillige kan bidrage til at styrke barnets tilegnelse af sproglige og matematiske færdigheder i familien

- Højtlesning, medlesning og dialogisk læsning med barnet (Stil åbne spørgsmål til barnet, fx: Hvor ofte, hvornår og hvordan? Vær aktiv i forhold til teksten).
- Hjælpe forældrene til at finde nogle former, hvorunder de kan understøtte barnet med læse- og skriveaktiviteter.
- Inspirere forældrene til aktiviteter og lege i det daglige, som er udviklende for barnet, såsom at tale om forskellige lyde, bogstaver, navne, tallege, matematik, læsning, skrivning af små ord, øve rim og remser, synge og læse sange sammen, fx inspireret af årstiderne, historiefortælling, hvor barn og forældre måske skiftes til at digte videre på historien etc.
- At vise forældrene, hvordan læringsaktiviteterne hjælper børnene til at reflektere over egen og andres måder at agere på, og til at udvikle empati gennem at forstå følelser.
- Inspirere forældrene til adgang til læringsmaterialer, fx bøger, computer, især via bibliotekernes faciliteter.
- Hjælpe forældrenes til at styrke deres egen læsepraksis og evne til at læse (og ditto med tal), hvis de er motiveret herfor.

6 Brobygning til aktiviteter i lokalsamfundet

I forhold til at opbygge og understøtte et godt og udviklende læringsmiljø for barnet kan man tænke brobygning til aktiviteter i lokalsamfundet ind i to overordnede perspektiver, der hænger tæt sammen, nemlig lokalforankringsperspektivet og udviklings- og læringsperspektivet. Erfaringerne fra forskningsevalueringer og udviklingsprojekter dokumenterer, at inkluderende aktiviteter i lokalområdet kan bidrage positivt til begge perspektiver, og de vil i nogle aktiviteter kunne blive tilgodeset samtidig.

En del af de familier, Røde Kors har kontakt med, har formentlig en relativt spinkel forankring i lokalrådets tilbud, aktiviteter og netværk. I evalueringen af Familienetværket fortæller forældrene således, at de ikke har et særligt stort netværk uden for familienetværket (Oxford Research, 2017). Forskningen viser utvetydigt, at højtuddannede forældre i højere grad lægger vægt på både brobygning til omverdenen mere konkret, men også på at overføre social og kulturel dannelse til deres børn mere overordnet. Middelklasseforældre samtaler i højere grad end andre med barnet om, hvad der sker uden for hjemmet. De diskuterer også i højere grad politiske og kulturelle emner med deres unge, og de støtter og investerer forholdsvist mere i børns og unges aktiviteter uden for hjemmet, det være sig fodbold, musik, gymnastik eller andet. Det centrale er ikke aktiviteten – det centrale er forskellen i forældrenes involvering – også betegnet som en investering i kulturel kapital (Altintas, 2016; Egelund, 2007; Epinion & Leadership, 2012; Melhuish et al., 2009; Ottosen et al., 2014; Hjorth-Trolle & Breinholt, 2017).

Undersøgelsen af danskernes kulturvaner samt PISA-undersøgelsen peger sammenstemmende dels på en stærk sammenhæng mellem forældrenes kultur- og fritidsvaner og børnenes ditto, både på kort og lang sigt, dels på den stærke sociale slagside, hvor børn af familier med kort eller ingen uddannelse og få socioøkonomiske ressourcer i mindre udstrækning er aktive og deltager i kultur- og fritidsområdet (Andreasen & Hestbæk, under udgivelse; Epinion & Pluss Leadership, 2012; Rosdahl, 2014). I den forstand kan manglende deltagelse i kulturaktiviteter som sådan afspejle en form for "kulturel eksklusion" af en del socialt udsatte familier, men det kan samtidig også betragtes som indikation på en latent og ikke udnyttet ressource.

Som eksempel på en konkret måde at rammesætte udviklende lege på i et lokalsamfund viser et norsk studie af børns leg i en konstrueret "klatrejungle" på en legeplads, at dette univers kan udgøre en læringsarena, både for børns motoriske udvikling, deres sociale kompetencer og deres sproglige udvikling. Det skyldes, at klatrejungen som eksempel på en rammesættende kontekst ifølge det konkrete studie var indrettet på en sådan måde, at det gav anledning til både organiserede og spontane lege såsom rollelege, regellege og holdlege, og at den inviterede til kommunikation mellem børnene (Wie, 2014).

Udflugter til fx biblioteket, lokale museer eller zoologisk have er med til at udvikle sprog og indsigt via de indtryk, børn og unge får ved disse aktiviteter, og via de samtaler, som de kan afføde (Hindman & Morrison, 2012). Den frivilliges opgave kan være at bidrage til at udvikle forældrenes fokus på at samtale med barnet om det, der sker. Det samme gælder besøg på biblioteket, hvor man giver sig tid til at finde bøger, bladere rundt, måske spørge bibliotekaren til råds eller deltage i en aktivitet. Men udsatte familier opsøger sjældnere end andre familier eksempelvis bibliotekernes aktiviteter og tilbud omkring højtlesning, "selv-læsning", børnefilm, musik- og teaterarrangementer og andre såkaldte kulturaktiviteter (Espersen, 2016; Epinion & Pluss Leadership, 2012).

For bedre at nå udsatte familier kan man med fordel arrangere aktiviteter og tilbud i boligområderne, helt tæt på familiernes lokale boligområde og gerne i samarbejde med andre lokale aktører, som

kan understøtte udsatte familiers brug af fx bibliotekerne. Ofte vil lokale aktører og netværk (eksempelvis dagtilbuddene gennem deres kontakt med forældrene, eller de boligsociale organiseringer gennem deres kontakt med beboerne) kunne skabe grobund for større og bredere deltagelse fra familier, der ellers ikke bruger denne form for tilbud. Den personlige, tillidsfulde kontakt er afgørende for dialog med familierne – en kontakt, som den frivillige vil kunne hjælpe med at opbygge.

De mere organiserede fritidsaktiviteter for større børn og unge er også vigtige, både fordi disse aktiviteter giver en lokal forankring blandt andre børn og unge, og fordi de ofte længere forløb bidrager til en personlig udvikling af barnet og den unge. Studier har vist, at de sociale kompetencer, som blandt andet trænes naturligt gennem deltagelse i fritidsaktiviteter, er vigtige i forhold til de kompetencer, barnet får brug for i forbindelse med skolestart (Ellegaard i BUPL, 2018). Ligeledes kan et engagement i en fritidsaktivitet også være en måde at lære sig selv at kende på som skridt på vejen til at finde sin voksenidentitet, udtrykke sine følelser, skabe noget og dermed opnå tilhørsforhold til og anerkendelse fra andre børn, unge og voksne (Dahl, 2007). Når den unge fx spiller håndbold eller fodbold med en del af den gruppe unge, som hun eller han har fulgt med i flere år, bliver man både bedre til den konkrete sport, man udvikler et socialt rum og en social forankring, får afprøvet sig selv, mødt nye kammerater etc. På den måde kan fx idræt eller deltagelse i andre lokale, forpligtende fællesskaber være med til at udvikle og forme børn og unge (Epinion & Pluss Leadership, 2012; Melhuish et al, 2009; Andreassen & Hestbæk, 2018).

Set i et frivilligperspektiv kan de frivillige hjælpe familierne til at styrke deres brobygning, fx ved sammen med dem at undersøge, hvilke foreninger og grupperinger der har hvilke muligheder; hvilke aktiviteter der er i deres eget lokalområde, som familierne føler er relevante for dem, og eventuelt følges med familien til konkrete aktiviteter. At en frivillig, som familien har tillid til, deltager sammen med familien, kan være med til nedbryde eventuelle usikkerheder og barrierer, familien måtte have i forhold til at deltage i aktiviteterne.

Det kan også være, at familierne har brug for hjælp til at planlægge logistikken omkring aktiviteter og deltagelse eller til at forstå de sociale koder og forventninger, hvad bestemte aktiviteter indebærer, hvad der forventes af deltagerne (fx at børnene skal sidde stille, at en medbragt madpakke skal kunne holde et barn mæt hele dagen og helst med en nogenlunde ernæringsmæssig kvalitet osv.), og til at finde ud af, hvor der overhovedet er gratis aktiviteter i lokalområdet, som er åbne for familier og deres børn.

Samtidig kan de frivillige inspirere familierne til en mere udviklende og læringsorienteret måde at være sammen på som en del af familiesamværet omkring lokale aktiviteter. For de små børn er det måske at inspirere forældrene til, hvordan man med helt enkle greb kan få noget andet og mere ud af helt dagligdags ting i hjemmet, som fx måden at lave mad på sammen. Eller hvordan man kan nytænke en skovtur, en gåtur ved vandet, hvordan man sammen kan fordybe sig i at sidde og grave med en skovl efter insekter, tælle sommerfugle, bygge et myrebo eller en pindehytte osv.

Endelig kan de frivillige have en særlig position i forhold til store børn og unge, der måske ikke er så godt forankrede i lokalsamfundet. Det kan dels være at inspirere dem til aktiviteter og fx gå med dem til fx sport de første gange, hvis de har lyst til det. Dels kan det være at hjælpe dem med at søge information, søge om fritidspas eller friplads eller hjælp via støtteprogrammet *En Håndsrækning*,⁴ hvis det er et problem at finansiere sport etc.

De frivillige organisationer og den indre organiserede lokale civilsamfundsindsats står mange steder stærkt i forhold til at støtte de børnefamilier, der af sig selv har svært ved at udnytte lokalsamfundets

---

⁴ En Håndsrækning er et støtteprogram finansieret af Egmontfonden, målrettet børn i økonomisk, socialt og sundhedsmæssigt udsatte familier. Midler uddeles via blandt andet Røde Kors, Mødrehjælpen, Børnehjælpsdagen og Efterskoleforeningen.

formelle og uformelle tilbud og ressourcer. Der, hvor familievennen formentlig har en særlig position, er ved bogstaveligt talt at være inviteret inden for i familiens dagligdag i hjemmet.

Brobygningsaktiviteter i forhold til lokalområdet, der kan påvirke lokalsamfundsforankringen og udviklings- og læringsmiljøet for familien og dens børn og unge

- Den frivillige har en overordnet funktion i forhold til at snakke med familien om vigtigheden af brobygning til lokalsamfundet – den positive betydning for deres barn.
- Den frivillige kan sammen med forældrene og de store børn og unge afsøge, hvad der findes af relevante aktiviteter i lokalsamfundet, som spejler familiens behov og ønsker.
- Store børn og unge har brug for egne aktiviteter og erfaringer og egen lokal forankring. En særlig opgave for den frivillige kan være at hjælpe store børn og unge ud i kultur- og fritidslivet. Dels ved at afsøge relevante netværk, dels ved at hjælpe dem med at søge ind i disse netværk, herunder også at hjælpe med at undersøge finansieringsmuligheder
- Den frivillige særligt introducere forældrene til netværk og aktiviteter rettet mod hele familien, dels til aktiviteter med let og gratis adgang, fx brobygning til de lokale boligforeninger, biblioteker etc.
- De frivillige kan inspirere forældrene ved at vise dem, hvordan aktiviteter uden for hjemmet kan have en lærings- og/eller dannelsesdimension, fx en tur til hav eller sø, museum, teater, skovtur mv. Det kan være, at den lokale naturvejleder laver særlige arrangementer målrettet børnefamilier, hvor man ser sit lokalområde på en anden måde.

7 Samarbejde med dagtilbud og skole

Et godt samarbejde mellem forældre og de afgørende velfærdsinstitutioner i børns og unges liv, dagtilbud og skole, kan gøre det nemmere for forældrene at understøtte børnenes læring og er vigtige, fordi stort set alle børn tilbringer meget tid hver dag i disse institutioner. Dagtilbudsloven omtaler nogle rammer for forældresamarbejdet. Her fremgår det blandt andet, at dagtilbuddene i samarbejde med forældrene skal understøtte det enkelte barns alsidige udvikling og ligeledes i samarbejde med forældrene sikre en god overgang til skole ved at udvikle og understøtte grundlæggende kompetencer og lysten til at lære.⁵ Der er således på strukturelt plan en specifik opbakning og opfordring til et tæt samarbejde mellem forældre og dagtilbud om barnets læring.

Både dagtilbud og skoler kan tidligt initiere et samarbejde, hvor forældre og børn bliver bekendt med skolen og lærerne, sådan at der skabes en sammenhæng mellem institution og hjem med en styrket forståelse for skole og daginstitution og deres vigtighed i familien for at styrke læringsmiljøet i hjemmet (Pushor, 2012). Ideelt set skal der skabes et miljø, hvor både forældre og børn føler et "ejerskab" til daginstitution og skole og det, der foregår der. Dette hjælper børnene til at blive mere trygge i de institutionelle kontekster, og forældrene har nemmere ved at støtte børnene der, og derved bidrage til at skabe et bedre læringsmiljø i hjemmet, når de "inviteres ind" (Pushor & Ruitenbergh, 2005). En systematisk kortlægning af forældreinvolvering viser, at de bedste resultater opstår, når forældrene vejledes meget grundigt i forventningerne til dem som forældre samt til de gensidige forventninger mellem hjem og dagtilbud eller skole (Dyssegaard & Egelund, 2016). På trods af gode intentioner vil mange forældre fra udsatte familier i praksis opleve, at skoler og forældremøder på ingen måde er et sted, hvor de føler sig godt tilpas, og hvor der er plads til dem på deres præmisser. Tværtimod oplever de, at de falder udenfor.⁶ Af den grund er det vigtigt at overveje, hvilken tilgang den frivillige evt. skal tage i forhold til evt. at hjælpe forældrene mere ind i børn og unges skoleliv – brobygningen bliver ikke en succes, hvis den ikke opleves som meningsfuld og attraktiv for forældrene.

Et dansk studie peger på, at forældre med børn i dagtilbud oplever, at når de involveres bedre i dagtilbuddet, så giver det dem større tryghed og en større forståelse af deres eget barn samt en oplevelse af at kunne bidrage aktivt til deres barns udvikling og trivsel – noget alle forældre gerne vil (Kousholt & Berliner, 2013). I de dagtilbud, hvor forældrene engageres i deres børns læring, understøttes børnenes læring og udvikling således bedst. Ved fx at introducere forældrene til blandt andet daginstitutionens mål for børnenes læring, kan man hjælpe forældrene til at understøtte børnenes læreprocesser i hjemmet med aktiviteter og materialer (Ringsmose, 2015). De fagprofessionelle kan også hjælpe forældrene med, hvilke bøger forældrene med fordel kan læse for deres børn og hvordan for at udbygge børnenes ordforråd (Dyssegaard & Egelund, 2016) En forskningsoversigt over daginstitutionernes betydning for børns udvikling viser på tværs af undersøgelser, at forældreinddragelsen kan gøre, at pædagogerne kan få en rolle, hvor de kan introducere forældrene til lærerlige lege, og hvor disse lege med pædagogernes bistand kan blive videreudviklet i hjemmet. Derved er forældreinvolvering med til at forstærke den positive effekt på barnet (Christoffersen et al., 2014).

Forventningerne til, hvordan barnet og den unge skal navigere i skole og dagtilbud, hvor regler og roller ofte skifter i forskellige kontekster, varierer med konteksten (Gilliam & Gulløv, 2012; Knudsen, 2010; Nelson & Schutz, 2007). I nogle situationer forventes barnet at være stille og lytte efter. I andre situationer forventes børn og ikke mindst unge at give deres mening til kende og indgå i et ligeværdigt forhold med læreren som dialogpartner snarere end autoritet (Knudsen, 2010). Atter

⁵ Dagtilbudslovens formål, kapitel 2, § 7.

⁶ Interview med Agi Csonka.

andre studier af Family Literacy programmer peger som nævnt ovenfor på, at børnene bliver mere selvsikre og trives bedre i skolen, når de, allerede inden de starter, er bekendt med skolen, rutinerne og adfærden, der knytter sig hertil (Anderson, Anderson & Teichert, 2013). Ligeledes får forældrene lettere ved at tage ansvar, når forældrene kender forventningerne til barnet i skolen og rammerne for skolearbejdet.

Den frivillige kan potentielt spille en rolle ved at facilitere disse ting med familien. Det kan være ved at motivere forældrene til at samle alle papirer om barnets skolegang og gå dem igennem sammen. Måske hjælpe med at kontakte barnets lærere, sætte en samtale op med det formål at få vejledning til, hvordan de som forældre kan støtte barnet i hjemmet. På baggrund af dette kan den frivillige sammen med forældrene efterfølgende lave en lille plan for aktiviteterne i hjemmet – fx en A4-side med tegninger, der viser forslag til ugens aktiviteter eller andre tiltag, der motiverer familien til i dagligdagen at have øje for barnets læring og udvikling.

Forskningen har som tidligere nævnt utvetydigt påvist, at forældreengagement er en vigtig faktor i forhold til børnenes akademiske resultater (Henderson & Mapp, 2002; Hjorth-Trolle & Breinholt, 2017; Hoover-Dempsey et al. 2005; Jeynes, 2005; Redding et al., 2004). Lærerne skal være tydelige omkring, hvor vigtig forældrenes opbakning er, og hvor forældrene kan støtte børnene (Hoover-Dempsey, 2005). Derudover kan lærerne med fordel tilbyde forældrene specifikke information om pensum og læringsmål, samt hvordan de kan støtte denne læring hjemme. Når forældrene så engagerer sig, er det vigtigt, at lærerne anerkender dette gennem positiv feedback til familien. Et andet studie viser, at selv når børnene bliver ældre, har det en positiv effekt at rose dem for at have klaret det godt, samt at tale med dem om skolen og fremtidige studier. Denne form for engagement og støtte virker fremmende for de unges involvering og interesse i skolen (Henderson & Mapp, 2002; Dyssegaard & Egelund, 2016; Rådet for Børns Læring, 2017). Jo større forældreinvesteringer, jo mere profiterer børn og unge af skoleforløbet. De fleste forældre ved, at skolen er vigtig, men ikke alle har selv haft lige gode erfaringer, og nogle forældre er ikke klar over, hvor vigtig deres opbakning er, og at det også er deres opgave at formidle det til børnene.

Et andet studie af forældreinvolvering i barnets skolegang finder, at forældre i hjem med et i forvejen stærkt læringsmiljø også er meget involveret i kommunikationen med deres barn om skolen, støtter barnets personlige udvikling i hjemmet, og bakker op om og hjælper med skolearbejder (Sad & Gurbuzturk, 2013). Dette bidrager positivt til barnets og den unges selvforståelse, det at være et lærende menneske i udvikling (Rådet for Børns Læring, 2017). Hjorth-Trolle & Breinholt (2017) viser på danske data, at jo mere forældre investerer i deres barns kulturelle kapital, jo bedre klarer børnene sig læringsmæssigt. Her kan de frivillige spille en rolle i at hjælpe forældrene til at forstå skolens vigtighed, men også til at arbejde med, hvordan læringen kan blive en del af hverdagsmiljøet i hjemmet.

Som en konsekvens af skolereformen er forældrene i overført forstand længere væk fra børnenes hverdag i skolen, da en stor del af lektielæsningen sker på skolen. Men det betyder ikke, at forældrene behøver at blive afkoblet fra barnets skole. Et nyt studie evaluerer metoden Lær med Familien, hvor lærere og pædagoger involvere forældrene i skolearbejdet gennem forskellige metoder (Kjer & Nicolajsen, 2018). Der bruges tre konkrete tiltag: For det første familieføringsopgaver, hvor børnene på skolen fremlægger deres arbejde for forældregruppen. For det andet familieopgaver, som barn og forældre arbejder med hjemme. Og for det tredje direkte opfordringer fra lærerne til, at forældrene er nysgerrige på, hvad barnet oplever og laver i skolen. Evalueringen viser, at disse måder at arbejde på er nemmest at implementere og få en positiv virkning med i 2. klasse, og sværere i 5. og 8. klasse. Den viser desuden – på linje med mange andre evalueringer – at familier med

en i forvejen stærk uddannelseskultur har lettere ved at indgå, mens familier med en svag uddannelseskultur og/eller udfordringer i forhold til det danske sprog er langt sværere at inddrage.

Et andet nyt studie (Jensen et al., 2018) viser, at den frivillige lektiehjælp, som den så ud i skoleåret 2014-15, især har været til gavn for de elever, som ikke oplever at kunne få hjælp af deres forældre. Blandt disse elever kunne man måle en positiv sammenhæng mellem deltagelse i den frivillige lektiehjælp og deres faglige resultater i dansk og matematik ved de afsluttende prøver i 9. klasse. Det er dog stadig vigtigt, at forældrene bakker op om børnenes skolegang. Dette ved at deltage, men også ved at rammesætte skolearbejdet og spørge til, hvad der sker i skolen, hvordan det går, hvilke udfordringer barnet har, hvad det godt kan lide i skolen etc., så børnene fornemmer, at dette er vigtigt – og dette er naturligvis allervigtigst for børn, der kommer fra familier, der er udfordret på ressourcer. Tilsvarende kan forældre til førskolegruppen italesætte, hvad der sker i vuggestue, børnehave, dagpleje etc., hvad der har været godt ved dagen, og hvad barnet er ked af at opleve, og på den måde bakke op om det lille barns hverdagsliv i dagtilbuddet.

Alle forældre vil deres børn det bedste. Men ikke alle er bevidste om egne vaner og begrænsninger, og heller ikke om, hvordan de indirekte kan støtte deres børn og unge i skolen – også selv om forældrene fx selv måtte være dårlige læsere eller have dårlige skoleerfaringer. Det er derfor vigtigt, at de frivillige er rustet til at forstå den kulturelle sammenhæng, familien indskriver sig i, og hvilke barrierer den kan opleve for både integration i børnenes velfærdsinstitutioner og for konkret støtte til deres børn og unge. Det er ikke nødvendigvis tilstrækkeligt at trække familien hen i skolen en enkelt gang og så slippe dem herefter. Der er for samarbejdet med skole og dagtilbud – som med de fleste andre læringsorienterede aktiviteter og vaner – brug for en langvarig og langsigtet indsats.

Faktorer i samarbejdet med daginstitution og skole, der kan have betydning for udsatte familiers oplevelse af inklusion i institutionernes

- Tale med forældrene om skolens og dagtilbuddets betydning for deres barns positive trivsel og udvikling, og om at det derfor er vigtigt, at de støtter dette
- Hjælpe familier med at tage mod de tilbud, der måtte være, hvor forældre og børn inviteres ind i skole og dagtilbud inden start, både i fysisk og i overført forstand
- Hjælpe forældrene med redskaber til, hvordan de kan understøtte børns og unges skolegang ved at snakke med dem om skolen
- Støtte forældrene i at rammesætte skolen og skolearbejdet i hjemmet – fx at man taler om, hvad barnet har lavet og oplevet i skolen hver eftermiddag, når familien mødes, snakker om, hvad der volder barnet eller den unge vanskeligheder, om der er brug for andet støtte etc.
- Støtte forældrene i at deltage i arrangementer i skole og dagtilbud, fx gennem at bidrage med mad, være frivillig til arrangementer, hvorved de signalerer til barnet, at skole og dagtilbud er en vigtig arena, som mor og far støtter
- Forældrene kan gennem disse aktiviteter også selv få styrket deres netværk
- Den frivillige kan have et særligt fokus på store børn og unge, når det vedrører muligheden for at gennemføre 9. klasse, søge ind på efterskole eller ungdomsuddannelse, besøge en erhvervsskole, tage kontakt med UU-vejleder etc., for at fremme, at der i hjemmet tales om uddannelse både på kort og på lang sigt, og at der er vejledning at hente bestemte steder for både unge og deres forældre.

8 anbefalinger og perspektivering

Denne kortlægning har som sit primære fokus, hvordan man kan bidrage til at udvikle læringsmiljøet i hjemmet i udsatte familier, således at børnene trives bedre både fagligt og socialt. I og med at kortlægningen har taget sit udgangspunkt i et forskningsreview om det, der i den internationale forskningslitteratur betegnes som Home Learning Environment (HLE), er der et forholdsvist stort fokus på processer og indsatser, der skal styrke den kognitive læring, typisk i form af barnets sproglige og matematiske kompetencer. Der er desuden suppleret med viden fra en stor mængde anden dansk og international litteratur på feltet.⁷

Litteratursøgningen til forskningskortlægningen har helt overordnet vist, at der faktisk findes en del litteratur, som beskæftiger sig med betydningen af et godt læringsmiljø i hjemmet, ikke mindst for udsatte børn, og hvordan man kan styrke læringen. Det er imidlertid også kendetegnende, at langt hovedparten af den litteratur, vi har fundet, ikke går til opgaven ud fra et frivillig-perspektiv, men meget ofte har de professionelle briller på. Det er således indsatser, der er afprøvet og gennemført med bistand fra uddannede lærere, pædagoger, psykologer etc., og som typisk kræver et vist mål af faglighed, professionalisme og intensitet – og nok mere, end man ofte kan forvente af en frivillig. Det betyder dog også samtidig, at der ser ud til at være et såkaldt "blue ocean" – en platform for udvikling, der endnu ikke er gennemorganiseret af andre foreninger på frivilligområdet, og hvor der er plads til – måske tilmed kan opdyrkes en efterspørgsel på – en frivillig forening, der kan yde en systematisk og kvalificeret indsats i hjemmet. (Kim & Mauborgne, 2010).

Kortlægningen har endvidere dokumenteret, hvad vi godt vidste i forvejen, nemlig at udsatte familier i ringere udstrækning end andre familier bruger lokalsamfundenes tilbud, hvad enten de er af fx kulturel eller bevægelsesmæssig art, og hvad enten de er organiseret i de klassiske foreninger eller i specifikke, lokale organiseringer. Jo tættere på den enkelte families hverdagsliv de er, jo mere lokalt forankret de er – fx i boligforeninger eller i det lokale dagtilbud – jo nemmere er det at bygge bro til familierne. På lokalsamfundsfeltet er der tilsyneladende en række frivillige aktører på banen – men formentlig flest, der organiserer de lokale aktiviteter i lokalsamfundsregi, og langt færre, der er inde i familierne.

I forhold til at styrke læringsmiljøet i hjemmet viser kortlægningen mere overordnet, at de mest ressourcestærke familier også er dem, der lettest profiterer af de undersøgte indsatser. Denne mekanisme betyder generelt, at fx middelklassefamilier intuitivt har meget nemmere ved at implementere læringsorienterede aktiviteter og adfærd – det lægger sig simpelthen tættere op ad deres kulturelle kapitel. Men det betyder også, at der blandt de grupper, Røde Kors måtte henvende sig til, vil være familier, for hvem det at reflektere over og ændre egen praksis vil volde store vanskeligheder. I disse grupper af familier er der en risiko for, at frivilligindsatsen primært bliver en støtte og aflastning, så længe den står på, men at virkningen vil forsvinde, når der ikke længere er en frivillig ressource i hjemmet. Dermed sker der ikke en varig integration af nye vaner, ikke et bedre læringsgrundlag i hjemmet på lang sigt.

Det betyder, at man i fokuseringen af den frivillige indsats bør forholde sig til, hvad man vurderer det er muligt at opnå, givet omfanget og karakteren af den frivillige ressource. Til perspektivering af dette kan der peges på et ph.d.-studie, hvor der er gennemført en effektmåling af en tredelt skoleindsats over for børn anbragt i familiepleje, der gik i almindelig folkeskole. Den del af indsatsen, der bestod i at kvalificere plejeforældrene til i det daglige at støtte deres plejebarns skolegang bedre, viste sig *ikke* at have nogen effekt over tid, blandt andet fordi plejeforældrene havde svært ved selv

⁷ Den del af litteraturen, der er publiceret i tidsskrifter med videnskabeligt review, er i litteraturlisten bag i notatet markeret med en stjerne (*). Der er ligeledes anført aldersgrupper på alle de studier, hvor det har været muligt.

at opretholde de nye rutiner for systematisk støtte til barnet (Eiberg et al., 2018). Til gengæld viste den del af indsatsen, der blev gennemført af professionelle i skoleregi, sig at have en langvarig positiv effekt på børnenes kognitive kompetencer. Det er således vigtigt at overveje, hvilke opgaver og udfordringer, frivillige kan byde ind på, erkende begrænsningerne heri og kunne vurdere eller få afklaret, hvornår der i realiteten er brug for en professionel indsats (også), og hvordan disse to indsatser evt. kan indgå i et positivt og gensidigt befordrende samspil. Det kan også være en del af den frivilliges opgaver at hjælpe med kontakt til en adækvat, professionel indsats, hvis dette ikke er iværksat allerede.

I de følgende anbefalinger samler vi op på de forslag, der har været nævnt gennem kortlægningen under hver af de fire indgangsvinkler, under hvilke vi har set på læringsmiljøet i hjemmet: Rammer og relationer i hjemmet; sproglige og matematiske færdigheder; brobygning til lokalsamfundet og for det fjerne samarbejde med daginstitution og skole.

I praksis er der tale om et katalog af anbefalinger eller karakteristika ved aktiviteter og adfærd, som potentielt kan styrke læringsmiljøet i familien. Først i den konkrete dialog mellem familien og familienvennen er det imidlertid muligt at forholde sig til, hvilke tiltag, aktiviteter og dialoger der overhovedet vil være relevante at bringe i spil. Det er naturligvis afgørende, at der er en efterspørgsel efter den konkrete indsats eller aktivitet fra familiernes side.

8.1 Anbefalinger til frivilligperspektiver på en styrkelse af rammer og relationer i hjemmet

At arbejde med rammer og relationer i hjemmet er et af de mere innovative og overskridende elementer i indsatsen Familien i fokus. Der er masser af viden om, hvad der er hensigtsmæssigt i forhold til rammer og relationer i hjemmet, men ikke så megen erfaring med at arbejde frivilligt på dette felt, og dermed heller ikke så meget at hente i forskningen i forhold til frivilligperspektivet.

De frivilliges potentialer i forhold til at styrke hjemmets rammer og relationer, der kan have betydning for læringsmiljøet i familien

- Hjælpe forældrene til at skabe mere faste rammer omkring børnene hverdag i familien. Det kan både være voksenprocesser, fx at forberede sig til at skulle få tre små børn op og af sted i dagtilbud og skole næste morgen, eller at organisere samvær i skilsmissec familier. Eller det kan være at bistå forældrene med at styre, hvad der sker hjemme i forbindelse med aftensmaden, hvornår børnene må se hvor meget fjernsyn osv.
- Støtte forældrene i at introducere alderssvarende pligter i hjemmet. Hvad kan hvert barn forventes at bidrage positivt med og hvordan? Måske hænge små sedler op, der hvor familien er hver dag: Ida skal hver eftermiddag rede sin seng, og hver søndag rense marsvinets bur.
- Støtte udviklingen af faste godnatritualer med vaskning, højtlesning, godnatsang, putning og ritualer for bestemte sovetidspunkter, sådan at det ikke skal diskuteres hver gang, men at det tværtimod er noget, barnet ser frem til.
- At udvikle en rytme for fælles måltider på daglig basis, hvor man familien interagerer, hvor man ikke ser tv eller er aktiv på andre "skærme" imens, og hvor alle har en større eller mindre opgave for at gøre maden klar eller rydde op.

De frivilliges potentialer i forhold til at styrke hjemmets rammer og relationer, der kan have betydning for læringsmiljøet i familien

- At prioritere relationen mellem barn og forældre, blandt andet at tale aktivt med barnet, spørge ind til barnets oplevelser og følelser, lytte til barnets forklaringer og historier, hjælpe med at sætte flere ord på, tage barnet seriøst, svare på spørgsmål etc.
- Særligt forstærke den positive interaktion med barnet, fx vænne sig til at bruge ros og anerkendende adfærd over for barnet i det daglige (og over for andre personer, barnet oplever familien sammen med), og arbejde med, hvordan man siger nej og sætter grænser på en respektfuld måde.
- Give børn og unge konkrete opgaver, som er meningsfulde og vigtige i familiens liv, og som de kan vokse med og udvikle sig af: Når du er færdig med at cykle, skal du selv sætte cyklen hen i skuret. I aften skal du pakke din taske til først skoleudflugt og så håndbold bagefter. Lav en plan for, hvornår du får arbejdet med geografiprojektet, når du også skal spille kamp to gange i weekenden og besøge far.
- Give barnet erfaring med at reflektere, fx over eget liv og følelser, venner, over det, familien gør, det, barnet oplever i daginstitutionen eller skolen osv., hjælpe barnet med at sætte ord på følelser og oplevelser.
- At tage sig den nødvendige tid til at være sammen med barnet, sådan at der er tid til individuel og fælles fordybelse, måske i planlagte aktiviteter, måske i noget, der opstår helt spontant, fx når man følges hjem om eftermiddagen.
- Hjælpe forældrene med, hvordan de kan håndtere uenigheder mellem børn og voksne, og mellem de voksne – eller henvise dem til et sted, hvor de kan få hjælp til mere alvorlige konflikter.

8.2 Anbefalinger til frivilligperspektivet på aktiviteter, der styrker sproglig og matematisk forståelse⁸

Vi ved, at nogle forældre i udsatte familier selv har haft en barndom med dårlige skoleerfaringer. De står som voksne og har måske vanskeligheder med i tilstrækkelig grad at støtte børnene og de unge skolefagligt. Her er det meget et meget vigtigt budskab til forældrene fra den frivillige, at der faktisk er en del ting man kan gøre i hverdagen for at styrke børnenes faglige og sociale trivsel - også selv om man som forælder ikke selv er vældig god til at læse eller regne.

Et andet vigtige budskab til de frivillige er, at der naturligvis er forskel i tilgangen til læringsorienterede kompetencer afhængig af alder, og afhængig af det enkelte barns kompetencer. Som nævnt er en stor del af forskningen gennemført på førskolebørn og indskolingsbørn, mens der er relativt lidt fokus på unge. Og der vil også være større faglige udfordringer i at støtte en unge med læringsudfordringer end et mindre barn, hvor en del aktiviteter kan gennemføres som leg og stadig have et læringspotentiale. Det kan være vanskeligt for en frivillige alene at skulle støtte en ung, der har skolemæssige udfordringer, alt afhængig af den frivilliges ressourcer. Her kan den frivilliges rolle i stedet være at hjælpe den unge, fx med at få adgang til støtte i skolen.

⁸ Her skal man være opmærksom på, at Regeringen i efteråret 2018 via satspuljen har udmøntet et nyt tiltag om obligatorisk læringstilbud til 1-årige børn i udsatte boligområder (Børne- og Socialministeriet, 2018). Dvs., den friville fx kan spille den rolle at hjælpe forældrene med deres deltagelse heri og hjælpe til, at læringstiltagene implementeres i hjemmet.

Eksempler på hverdagsaktiviteter og lege, hvor frivillige kan bidrage til at styrke børnenes sproglige og matematiske færdigheder

- Vise forældrene, hvordan de kan styrke barnets tilegnelse af sproglige og matematiske færdigheder gennem leg. Mulighederne er uendelige. Tegne bogstaver og tal sammen, tælle ben på myrer, myg, sommerfugle, nævne farver på blomster eller tøj. Lege med rim og remser, synge sammen fx inspireret af årstiderne, fortælle historier, hvor barn og forældre måske skiftes til at digte videre på historien fra gang til gang etc. Oversætte en sang fra engelsk til dansk. Disse aktiviteter kan tilpasses fra det helt lille barn til det noget større barn – og også med unge kan man bruge dialogen til at introducere nye begreber, nye fænomener, nye forståelser.
- Brug evt. et materiale produceret til familieeven-indsatsen, som familien får udleveret til at beholde derhjemme, og som den frivillige er instrueret i at bruge – fx en lamineret bog med alderssvarende lege, øvelser og opgaver, der kan gentages.
- Inspirere forældrene til at få adgang til andet læringsorienterede materialer, fx bøger, it-baserede programmer, biblioteksmateriale, lokale arrangementer, som har læringspotentiale mv.
- Støtte forældrene i at få en systematisk læsepraksis (og senere skrivepraksis) i hjemmet med højt-læsning, medlæsning og dialogisk læsning med barnet. Vise forældrene, hvordan de bedst styrker barnet via forskellige læseøvelser.
- Støtte udviklingen af en spørgende og udforskende tilgang, der pirker til barnets og den unges nysgerrighed, udfordrer dem og udvider deres horisont.
- Inspirere forældrene til at bruge lege og konkrete aktiviteter til også at hjælpe børn og unge til at reflektere over egen og andres måder at agere på, til at udvikle empati gennem at forstå egne og andres følelser – dvs. styrke børn og unges sociale kompetencer.
- Inspirere forældrene til aktiviteter og lege rundt om de dagligdags aktiviteter, som alle familier hyppigt skal: Når man køber ind, går i bad, laver mad, gør rent osv. Alt efter barnets behov og alder kan det være at øve ord, når man handler; øve tal, når der skal købes æbler eller vejes kartofler af i supermarkedet; snakke med barnet om, hvorfor Anton græd så meget, da han blev afleveret i skole. Eller hvad er det, der sker, når man støvsuger, og hvorfor flyder isen over, hvis formen er helt fyldt, før den fryses? Her kunne det måske være en fordel at have et hjælpeark udviklet til formålet, som den frivillige kan have med til familien og lade sig inspirere af sammen med familien.
- Vejlede forældrene i at søge hjælp, hvis de ønsker at styrke deres egne læsefærdigheder etc. (ditto med tal etc.).

8.3 Anbefalinger til frivilligperspektivet på brobygning til udviklings- og læringsrelaterede aktiviteter i lokalsamfundet

På feltet vedrørende brobygning ud i lokalsamfundene ser der ud til at være relativt mange aktører på banen, både store nationale organisationer og diverse lokale foreninger. Det vil også sige, at der kan være langt større "konkurrence" om at give de frivillige en meningsfuld rolle på feltet og ikke samme udfyldte tomrum, som vi finder på læringsfeltet, og når det drejer sig om at styrke rammer og relationer i hjemmet.

At en frivillig deltager sammen med familien, kan være med at til nedbryde eventuelle usikkerheder og barrierer, familien måtte have i forhold til at deltage i aktiviteterne, fordi de følges med personer, som de har tillid til.

Brobygningsaktiviteter i forhold til lokalområdet, der kan påvirker lokalsamfundsforankringen og udviklings- og læringsmiljøet for familien og dens børn og unge

- Den frivillige har en overordnet funktion i forhold til at snakke med familien om vigtigheden af brobygning til lokalsamfundet – og at de faktisk er muligt.
- Den frivillige kan sammen med familien afsøge, hvad der findes af relevante aktiviteter i lokalsamfundet, som afspejler familiens behov og ønsker, sådan at familien også lærer at orientere sig heri.
- Sammen med familien kan de undersøge, om de allerede har nogle nære eller fjerne relationer, der kan indgå i en bredere netværksopbygning.
- Den frivillige introducere forældrene til netværk og aktiviteter rettet mod hele familien, dels til aktiviteter med let og gratis adgang, fx brobygning til de lokale boligforeninger, biblioteker etc. Dels med kontakt til mere specialiserede netværk (fx klubber, hvor man dyrker en specifik interesse, og som kræver medlemskab og måske fordrer transport).
- En særlig opgave kan være at hjælpe store børn og unge ud i kultur- og fritidslivet. Dels ved at afsøge relevante netværk, dels ved at hjælpe dem til at søge ind i disse netværk, herunder også at hjælpe med at undersøge finansieringsmuligheder, følges derhen etc.
- De frivillige kan vise forældrene, hvordan aktiviteter uden for hjemmet kan have en lærings- og/eller dannelsesdimension, fx en tur til hav eller sø, museum, teater, skovtur mv., på samme måde som det er vist under samværsformer, der fremmer sproglig og matematisk forståelse. Det kan også være mere specialiserede aktiviteter under vejledning af professionelle, fx at den lokale naturvejleder laver arrangementer målrettet børnefamilier, hvor man ser og ikke mindst bruger sit lokalområde på en anden måde.
- Det kan også være udflugter til bibliotekerne og deres arrangementer, museer etc., hvor man bruger de nye oplevelser til at udvikle barnets sprog og omverdensforståelse gennem samtalen.
- I nogle familier er det tilstrækkeligt sammen at tale om lokalsamfundets muligheder. I andre familier vil en central del være at bistå med den praktiske forberedelse, følges med de voksne eller med børnene til bestemte aktiviteter, overveje økonomiske udfordringer heri etc.

8.4 Anbefalinger til frivilligperspektivet på samarbejde med dagtilbud og skole

En del socialt udsatte forældre føler sig ikke særlig godt tilpas i samarbejdet med dagtilbud og skole, men der er langsomt ved at komme mere opmærksomhed på, at hvis dette samarbejde skal komme forældre og børn fra de mest udsatte familier til gode, er man nødt til at målrette metoder og samarbejdsrelationer til at rumme netop disse grupper. Fra et børneperspektiv er det vigtigt, at børnene oplever, at forældrene værdsætter og bakker op om dagtilbud og skole.

Faktorer i samarbejdet med daginstitution og skole, der kan have betydning for udsatte familiers oplevelse af inklusion i institutionernes

- Tale med forældrene om skolens og dagtilbuddets betydning for deres barns positive trivsel og udvikling, og at det derfor er vigtigt, at de støtter dette. Og lige så vigtigt, at hjælpe forældrene til at se både dagtilbud og skole som en ressource, de kan få støtte og inspiration fra.
- Give eksempler på, hvordan forældrene i praksis kan bakke op, fx italesætte skolen positivt i dagligdagen. Hjælpe med at rammesætte skolearbejdet i hverdagen i hjemmet, fx at forældre og børn på faste tidspunkter mødes og snakker om det under hyggelige former
- Hjælpe familier med at tage mod de tilbud, der måtte være, hvor forældre og børn inviteres ind i skolen inden skolestart, både i fysisk og i overført forstand
- Hjælpe forældrene med redskaber til, hvordan de kan understøtte den faglige side af børns og unges skolegang ved at snakke med dem om skolen, sætte nogle rammer for barnets skolearbejde, uanset om der er tale om lektier eller ej. Fx kan man vedtage, at man hver eftermiddag mødes over gulerødder og saftvand og snakker om, hvad der er sket i dag i skolen, og om der evt. er noget, barnet skal arbejde med hjemme. Hver aften bliver skoletasken og gymnastiktøjet pakket, så det er i orden til næste morgen.
- Støtte forældrene i at deltage i arrangementer i skole og dagtilbud, fx gennem at bidrage med mad, være frivillig til arrangementer, hvorved de signalerer til barnet, at skole og dagtilbud er en vigtig arena, som mor og far støtter.
- Støtte forældrene i selv at søge vejledning i dagtilbud og skole: Hvad kan jeg gøre, når jeg gerne vil støtte mit barn i at blive mere skoleklar, eller når jeg kan se, at det er svært at forstå matematik– hvad gør jeg så som forælder?
- Bruge skole- og dagtilbudsaktiviteter som en vej til at styrke forældrenes eget netværk.
- Have et særligt fokus på store børn og unge i forhold til skole og uddannelse. Det gælder fx muligheden for at gennemføre 9./10. klasse, at søge ind på efterskole eller ungdomsuddannelse, besøge en erhvervsskole, tage kontakt med UU-vejleder etc. for at fremme, at der i hjemmet tales med den unge om uddannelse både på kort og på lang sigt, og vise, at der er vejledning at hente bestemte steder for både unge og deres forældre.

8.5 Afsluttende perspektivering og overordnede anbefalinger

I det følgende beskriver vi først en række forhold omkring familieeven-indsatsen, som inspireret af kortlægningen kalder på opmærksomhed. Det vedrører en potentiel afgrænsning eller målretning af frivillig indsatsen, rekrutteringen af frivillige samt kompetenceudvikling. Dernæst runder vi kortlægningen af med nogle helt overordnede perspektiver

8.5.1 Afgrænsning, rekruttering og kompetenceudvikling

I det ovenstående har vi listet en række anbefalinger til, hvor frivillige potentielt vil kunne spille en rolle i etableringen af et stærkere læringsmiljø i hjemmet, hos de familier, der får en familieeven. De er nævnt til inspiration for Røde Kors og de frivillige. Der kunne nævnes mange flere konkrete eksempler. Det vigtigste er at bruge kortlægningen til at udvikle indsatser, der passer ind i Røde Kors' måde at arbejde på, og som står på den viden og de principper, der er formidlet i kortlægningen.

Når man ser de fire arenaer for frivillige aktiviteter (rammer og relationer i hjemmet; sproglige og matematiske færdigheder; brobygning til lokalsamfundet; samarbejde med skole og dagtilbud), er det også klart, at feltet er enormt. Det rækker fra afgrænsede og kortvarige helt konkrete aktiviteter til noget, der vil kunne indebære langvarige forløb med tilbagevendende dialog i forhold til at udvikle nye adfærdsmønstre. Røde Kors bør i den henseende overveje (mindst) tre forhold.

For det første: Når man ønsker at arbejde med forandring af sociale processer, af kulturelt indlejrede vaner og præferencer i meget bred forstand og under individuelle former, så har man på den ene side mulighed for at arbejde håndholdt. Dvs., at man tager stilling fra familie til familie: Hvad er der brug for her, hvilket kan være en betydelig styrke til forskel fra "one size fits all"-programmer. På den anden side kan det betyde, at indsatser bliver så spredte, så forskelligartede, så tilfældige og ufokuserede, at vi har svært ved at begribe og indfange processerne ude i familierne, når ikke vi har et antropologisk feltarbejde til rådighed – og med risiko for, at det ikke rykker familierne særlig meget. Derfor bør Røde Kors overveje, om man ønsker at målrette og rammesætte indsatserne. Er der bestemte temaer i forhold til læringsmiljø i hjemmet, som de frivillige mere end andet skal fokusere på?

For det andet: Hvis man specificerer sine indsatser, kan Røde Kors overveje, hvordan de kan styrke og målrette rekrutteringen af frivillige. Fx kan man hente inspiration fra stjernelæser-projektet ovenfor, som målrettet gik efter at rekruttere pensionerede lærere. Det er indlysende, at hvis indsatsen Familieven skal indfri det ambitiøse mål om at kunne bidrage til bedre social og faglig trivsel hos børnene, så skal der rekrutteres dedikerede, stabile frivillige. De frivillige skal på samme tid være respektfulde over for familien, og samtidig have så meget overskud, fasthed og stamina, at de kan støtte familien i at holde fast i de mål, familien har sat sig.

For det tredje: Røde Kors er meget erfaren i forhold til at kompetenceudvikle frivillige og har store programmer, fx Medmenneskelighed i Praksis. Det vil være relevant at sikre sig, at den planlagte kompetenceudvikling faktisk ruster de frivillige til at samarbejde med familien i privatsfæren inden for hjemmets fire vægge. Desuden kan man overveje, om det vil være relevant at booste supervisionsmulighederne for at styrke de frivilliges håndtering af udfordringer, der kan være svært håndterlige for den enkelte.

8.5.2 Afsluttende perspektivering

Kortlægningen viser, at der er masser af tage fat på. Der er mange potentielle og forskelligartede arenaer for det frivillige arbejde med at styrke læringsmiljøet i hjemmet gennem en ikke-stigmatiserende indsats. Og det er nyt, at en frivillig organisation i stor skala udvikler en intervention, der bogstaveligt talt går ind i hjemmene og arbejder med familierne. Her ligger det innovative og overskridende potentiale i indsatsen Familieven.⁹

Det er på den ene side en taknemmelig indsats. Familierne ønsker selv hjælp, og alle forældre vil gerne blive bedre til at støtte deres børn til at trives bedre og til at klare sig bedre, og der er ikke nogle faste krav. Det er på den anden side en vanskelig indsats, fordi den bevæger sig ind i privatsfæren, og det rejser nogle etiske problemstillinger. Kan man som frivillig organisation og udefra kommende tillade sig at vide bedre end familierne selv? Agi Csonka, tidligere formand for Rådet for Børns Læring, formulerer det etiske dilemma således:

---

⁹ Fx organisationen Home-Start arbejder også i børnefamiliers hjem, men er mere orienteret mod rent praktiske opgaver. Måske har en familie i forlængelse af sygdom, børnefødsler eller skilsmisse brug for en ekstra hånd i perioder til rengøring, til at få varm mad på bordet, eller behov for hjælp til børnepasning. Men Home-Start har ikke på samme måde som Familien i fokus et specifikt mål om at styrke læringsmiljøet i en social udsathedskontekst (Epinion, 2013).

Er det overhovedet forsvarligt at blande sig i, hvordan familier lever og taler sammen, og hvordan og hvor meget forældre skal være sammen med deres børn? (Csonka, under udgivelse, p. 161)

I lyset af den viden, vi har om social ulighed og ikke mindst læringsulighed, og i lyset af, at mange forældre med børn i børnehavealderen tilkendegiver, at de faktisk gerne vil vejledes i, hvordan de kan støtte deres barns udvikling og læring (EVA, 2016), er der imidlertid al mulig grund til at tilbyde forældre støtte til at styrke udviklings- og læringsmiljøet i hjemmet, uanset barnets eller den unges alder. Men det er vigtigt, at det sker i overensstemmelse med familiens egne ønsker og værdier.

Derfor er det afgørende, at den frivillige møder familien med respekt. Desuden skal den frivillige være meget klar på, hvor grænsen går for, hvad en frivillig kan arbejde med, og på forhold, der måske åbenbarer sig undervejs i samarbejdet, og som kræver professionel støtte. Her er det vigtigt, at den frivillige kender sin egen begrænsning, og evt. kan få sparring på udfordringen. Det kan evt. være en opgave for den frivillige at hjælpe familien med at få adgang til relevant støtte, hvilket på ingen måde overflødiggør den frivillige indsats.

Der ser også ud til at vise sig en helt basal *tidsfaktor* i forhold til styrkelse af læringsmiljøet i hjemmet, som er svær at sætte speed på eller effektivisere. For det lille barn især er det simpelthen vigtigt at have megen tid med forældrene og evt. andre nære omsorgsgivere som fx bedsteforældre eller store søskende. Det er igennem hverdagslivets rutiner at den basale tilknytning udvikles og nurses, og at den grundlæggende læring og udvikling kan masseres ind, uden at det opleves som målrettede boglige indsatser, der terpes med barnet. Pointen er netop, at det er muligt at integrere en del af udviklings- og læringsprocessen i hverdagslivet. I mange familier sker dette helt af sig selv – i nogen måske til overflod. Men der er også familier, som har svært ved at skrue hverdagslivet sammen på en måde, der giver barnet et godt miljø for udvikling og læring. Det er her, frivillige potentielt vil kunne spille en rolle.

Tidsfaktoren har en anden dimension. At bidrage til at styrke læringsmiljøet omkring børnene i familien kræver en langvarig og stabil indsats. Det ændres ikke gennem foredrag, legehæfter eller enkeltstående aktiviteter med familien. Hvis familieeven-indsatsen derfor skal have den ønskede virkning, og ikke bare være en kærkommen aflastning eller underholdning, mens den står på, er det vigtigt, at familien får mulighed for at have tilknyttet en frivillig over en lang periode.

Endelig er der en tredje dimension af tidsfaktoren, nemlig at både den frivillige og familien har brug for en vis fleksibilitet i indsats og forpligtelser (Lewton & Nievar, -2012).

Et amerikansk metastudie opsummerer på fin vis en række af de forhold, man skal være opmærksom på i etableringen af frivillige indsatser i socialt udsatte familier, både når det gælder tid og fleksibilitet, når det gælder familiens medvirken og ejerskab til at udvikle det, der skal være indsatsen, til karakteren af indsatsen, og til balancen mellem læring for såvel familier som frivillige:

... volunteer activities need to be flexible and accessible for families with limited resources such as time constraints, lack of transportation, or other financial issues. Families also need flexibility in choosing the area, tasks, and how to accomplish goals to create buy-in and meet their needs. The activities should be fun and engaging to keep families interested and overcome stigmas. Finally, the activities must balance service with learning to benefit the families as well as recipients as much as possible. (Lewton & Nievar, 2012:706)

Et engelsk studie af frivilligindsatser i socialt depriverede lokalområder med høj arbejdsløshed peger på, at det er vigtigt at huske at anerkende de frivilliges indsats og nurse de frivillige for at holde gejsten oppe (Baines & Hardill, 2008). Samme studie peger også på, at det vil være et stort tab for udsatte lokalområder, hvis den frivillige indsats primært kommer til at orientere sig mod at få familierne i beskæftigelse, mens den mere altruistiske og omsorg i frivillig indsatsen nedtones.

Vi vil afslutningsvis pege på en række principper, der ud fra VIVEs perspektiv som minimum bør iagttages, når man skal vurdere, hvad en frivilligven kan bidrage med i en konkret familie:

- Hvad søger forældre og børn selv, og hvilken type aktiviteter og forandringer er de positivt stemt over for, og har dermed en motivation til at afprøve/involvare sig i? Det er familiens og ikke den frivilliges motivation, der skal realiseres.
- Hvad synes at være realistisk at gennemføre i familien med støtte fra en enkeltstående frivillig? Hvad kræver evt. professionel bistand?
- Hvilke konkrete aktiviteter kan forventes at have en effekt på børnenes faglige og sociale læring i bred forstand, sådan som projektet overordnet tilstræber?
- Hvad ser ud til at kunne lejlige sig i familiens præferencer og vaner og måde at være sammen på også på længere sigt, sådan at der ikke kun er tale om en midlertidig aflastning og adfærdssændring, men en varig forandring?

Når man skal arbejde med rammer og relationer i hjemmet, skal man som frivillig være klar over, at man bevæger sig ind på fremmed grund. Det er på den ene side det nytænkende i Familieintervention. På den anden side er det også begrænsningen eller udfordringen – for man står i andres hjem og skal støtte dem i at arbejde med nogle udfordringer om det helt basale i livet – mor, far og børn og deres liv i privatsfæren. Når vi derfor nedenfor overhovedet tillader os at komme med anbefalinger, er det fordi, forskningen har nogle utvetydige budskaber til feltet: Nogle familier har brug for støtte til at ændre rammer og relationer. Og det kan faktisk lade sig gøre at skabe en positiv forskel. Men det er afgørende at have familien på sin side – at de ser sig som medejere af den proces. Og at det fælles mål er, at deres børn skal trives bedre, både fagligt og socialt. Det er i dette lys, anbefalingerne skal ses.

9 Litteratur

Litteratur til kortlægning af viden om, hvad der fremmer læringsmiljøet i hjemmet.

Forfattere	Udgivelsesår	Titel og forlag	Alder for studiets målgruppe	Videnskabeligt publiceret *
Altintas, E.	2016	The widening education gap in developmental child care activities in the United States, 1965–2013. <i>Journal of Marriage and Family</i> , 78(1), 26-42.	0-5-årige (preschool)	*
Anders, Y., Rossbach, G., Weinert, S., Ebert, S., Kuger, S., Lehrl, S. & von Maurice, J.	2012	Home and preschool learning environments and their relations to the development of early numeracy skills, <i>Early Childhood Research Quarterly</i> , 27, 231– 244.	0-5-årige (preschool)	*
Anderson, A., Anderson, J. & Teichert, L.	2013	Through a Rear-view Mirror: Families Look Back at a Family Literacy Program. <i>School Community Journal</i> , 2013, 23(2) 33-54.	10 forældrepar tyve år efter, deres 4-årige børn deltog i læseprogram	*
Andreasen, A. G. & Hestbæk, A. D.	2018	Fritid og medborgerskab. I Ottosen, M. H. (red.) <i>Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2018</i> . København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.	3-, 7-, 11-, 15- og 19-årige	
Baines, S. & Hardill, I.	2008	'At Least I Can Do Something': The Work of Volunteering in a Community Beset by Worklessness. <i>Social Policy & Society</i> 7(3), 307-317.	Fokus på frivilligindsats over for familier/voksne	*
Baker, C. E., & Iruka, I. U.	2013	Maternal psychological functioning and children's school readiness: The mediating role of home environments for African American children. <i>Early Childhood Research Quarterly</i> , 28(3), 509-519.	0-5-årige (preschool)	*
Bleses, D. & Højen, A.	2015	Bogstart: Læs og snak. Institut for Kommunikation og Kultur - TrygFondens Børneforskningscenter.	Børn i socialt udsatte boligområder fra ½-3 år	

Bleses, D., Jensen, P., Nielsen, H., Sehested, K. & Madsen N.	2016	Børns tidlige udvikling og læring: Målgrupperapport. København: Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling.	0-6-årige	
Bleses, D., Højen, A., Justice, L. M., Dale, P. S., Dybdal, L., Piasta, S., Markussen-Brown, J., Kjærbæk, L. & Haghish, E. F.	2017	The Effectiveness of a large-scale language and pre-literacy intervention: The SPELL randomized-controlled-trial in Denmark. <i>Child Development</i> , 89(4), 342-363.	0-5-årige (preschool)	*
Bleses, D., Højen, A., Justice, L. M., Dale, P. S., Dybdal, L., Piasta, S., Markussen-Brown, J., Clausen, M. & Haghish, E. F.	2018	Effective language and literacy instruction: Evaluating the importance of scripting and group size components. <i>Early Childhood Research Quarterly</i> , 42, 256-269.	0-5-årige (preschool)	*
Borisova I., Pisani L., Dowd A. J. & Lin H.	2017	Effective Interventions to Strengthen Early Language and Literacy Skills in Low-Income Countries: Comparison of a Family-Focused Approach and a Pre-Primary Programme in Ethiopia. <i>Early Child Development and Care</i> .	Preschoolers	*
Boyce, L. K., Innocenti, M. S., Roggmann, L. A., Norman, V. K. J. & Ortiz, E.	2010	Telling Stories and Making Books: Evidence for an Intervention to Help Parents in Migrant Head Start Families Support Their Children's Language and Literacy. <i>Early Education & Development</i> , 21(3), 343-371.	Preschoolers	*
Breinholt, A.	2018	Role of Parenting in the Intergenerational Transmission of Education. Ph.d.-afhandling. København: Sociologisk Institut, Københavns Universitet.	Blandede aldersgrupper	*
BUPL	2018	Skoleparat: Sociale kompetencer er vigtigst. Børn og Unge forskning. Faglig opdatering, ny viden. I <i>Børn og unge</i> , 8, 39-47.		
Burgess, S. R.	2011	Home literacy environments (HLEs) provided to very young children. <i>Early Child Development and Care</i> , 181(4), 445-462.	262 forældre til børn under 19 måneder	*
Børne- og Socialministeriet	2018	Aftale om satspuljen på børne- og socialområdet 2019-2022. København: Børne- og Socialministeriet.		

Christoffersen, M. C., Højen-Sørensen, A. K. & Laugesen, L.	2014	Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt. København: SFI – Det Nationale Forskningsoversigt for Velfærd 14:23.	Førskolebørn	
Cprek S. E., Williams, C. M., Asaolu, I., Alexander, L. A. & Vanderpool, R. C.	2015	Three positive parenting practices and their correlation with risk of childhood developmental, social, or behavioral delays: An analysis of the National Survey of Children's Health. Maternal and Child Health Journal, 19(11), 2403-2411.	1-5-årige	*
Csonka, A. E.	Under udgivelse	Forældre – hvad skal vi med dem? København: Dafolo, s. 151-167.	-	
Dahl, K. M.	2007	Udsatte børns fritidsliv. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 07-16.	På tværs af alderstrin	
Dahl, K. M. & Ottosen, M. H.	2018	Kortlægning af viden om opdragelse. Delnotat 1-3. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.	6.000 børn fra årgang 95-forløbsundersøgelsen ved varierende alder samt 2013-data for 7.600 børn på 3, 7, 11, 15 og 19 år og 2014-data for 3.623 børnefamilier	
Dahl, K. M.	Under udgivelse	Sociale relationer. I Ottosen, M. H. (red.) Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2018. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.	3-, 7-, 11-, 15- og 19-årige	
de Oliveira, E. A., Barros, F. C., da Silva Anselmi, L. D., & Piccinini, C. A.	2006	The quality of home environment in Brazil: An ecological model. Journal of Child and Family Studies, 15(5), 631-642.	3 år og 11 mdr. til 4 år og 11 måneder	*
Dyssegaard, C. B. & Egelund, N.	2016	Systematisk kortlægning om forældreinvolvering og forældresamarbejde, der kan fremme læring hos socialt udsatte børn og unge i dagtilbud og skole. Clearinghouse – forskningsserien 2016, nummer 29. DPU, Aarhus Universitet.	Børn i dagtilbuds- og skolealder	

Eiberg, M., Andersen, L. K. & Sonne-Schmidt, C. S.	2018	Skolestøtte til børn i familiepleje – Delrapport I. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.	Børn i skolealderen	
Egelund, N. (red.)	2007	PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.	15-16-årige	
Epinion	2013	Evaluering af Home-Start 2013. Odense: Home-Start.	-	
Epinion & Pluss Leadership	2012	Danskernes kulturvaner 2012. København: Kulturministeriet.	7-14-årige	
Espersen, H. H.	2016	Evaluering af samarbejdet Projekt Bogstart. En opsøgende biblioteksindsats over for familier med førskolebørn i udsatte boligområder. København: KORA – Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.	1/2-3-årige	
EVA	2016	Samarbejde mellem forældre og daginstitutioner. København: Danmarks Evalueringsinstitut.		
Flack, Z. M., Field, A. P. & Horst, J.S.	2018	The Effects of Shared Storybook Reading on Word Learning: A Meta-Analysis. <i>Developmental Psychology</i> , 54(7), 1334–1346.	3-10-årige	*
Frank, N. & Schneider, W.	2017	Home learning environment and development of child competencies from kindergarten until the end of elementary school. <i>Contemporary Educational Psychology</i> , 49, 263-274.	Børnehavebørn og op til fjerde klasses trin	*
Frederiksborg Amts Avis	2018	Frivillige fik børn til at læse bedre. Hillerød: Frederiksborg Amts Avis 10. oktober 2018, s. 13.		
Froiland, J. M., Peterson, A. & Davison, M, L,	2013	The Long-Term Effects of Early Parent Involvement and Parent Expectation in the USA. <i>School Psychology International</i> , 34(1), 33-50.	Børnehave og 8. klasse	*
Gilliam, L. & Gulløv, E.	2012	Civiliserende institutioner: Om idealer og distinktioner i opdragelse. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.	4-22-årige	

Gottfried, A. E., Fleming, J. S. & Gottfried, A. W.	1998	Role of cognitively stimulating home environment in children's academic intrinsic motivation: A longitudinal study. <i>Child Development</i> , 69(5), 1448-1460.	Fra spædbarns- til teenagealder (longitudinelt studie)	*
Hart, B. & Risley, T. R.	2003	The Early Catastrophe: The 30 Million Word Gap by Age 3. <i>American Educator</i> , spring 2003, 4-9.	Fra 7-9 mdr. og op til 3 år (longitudinelt)	*
Henderson, A. T. & Mapp, K. L.	2002	A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory (National Center for Family & Community Connections with Schools).	0-18 årige (tidlig barndom til amerikansk highschool-alder)	*
Hindman, A. H. & Morrison, F. J.	2012	Differential Contributions of Three Parenting Dimensions to Preschool Literacy and Social Skills in a Middle-Income Sample. <i>Merrill-Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology</i> , 58(2):191-223.	2-5-årige (preschool)	*
Hjorth-Trolle, A. & Breinholt, A.	2017	Forældreinvesteringer og social ulighed. I Ploug, N. (red.), <i>Social arv og social ulighed</i> . 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag, 45-68.	7 år og 11 år	
Hoff, E.	2006	How social contexts support and shape language development. <i>Developmental Review</i> , 26(1), 55-88.	Fra 0 til tidlig skolealder, men også ældre børn	*
Hoover-Dempsey, K. V., Walker, J. M. T., Sandler, H. M., Whetsel, D., Green, C. L. & Wilkins, A. S.	2005	Why do parents become involved? Research findings and implications. <i>The Elementary School Journal</i> , 106(2), 105-131.	Forældre	*
Jakobsen, M. & Andersen, S. C.	2013	Coproduction and Equity in Public Service Delivery. <i>Public Administration Review</i> , 73(5), 704-713.		*
Jensen, V. M., Arendt, K. S. & Nielsen, C. P.	2018	Lektiehjælp og faglig fordybelse. København: VIVE – det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.	Flere aldersgrupper	
Jeynes, W. H.	2005	A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. <i>Urban Education</i> , (40)3, 237-269.	Forældre	*

Justice, L. M., Logan, J. R. & Damschroder, L.	2015	Designing Caregiver-Implemented Shared-Reading Interventions to Overcome Implementation Barriers. Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 58(6), 1851-1863.	Forældre og børn	*
Justice, L. M., McGinty, A. R., Cabell, S. Q., Kilday, C. R., Knighton, K. & Huffman, G.	2010	Language and literacy curriculum supplement for preschoolers who are academically at risk: a feasibility study. Language, Speech, and Hearing Services in School, April; 41(2):161-178.	Førskolebørn	*
Jæger, M.	2008	Social arv i Danmark. I Haahr & Karlsson (red.) Danmarksbilleder. SFI's forskning gennem 50 år. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 16-18.		
Kaas, T., Andersen, M. W. & Frøkjær, T.	2017	Sammen om matematikundervisning i København - Rammer og målsætning for pædagogisk praksis og undervisning i matematik i et 0-18 års perspektiv. København: UC Viden.	Børn i dagtilbud og skolealder	
Kenney, M. K.	2012	Child, family, and neighborhood associations with parent and peer interactive play during early childhood. Maternal and Child Health Journal, 16(1), 88-101.	1-5-årige	*
Kim, W. C. & Mauborgne, R.	2010	Blue Ocean Strategy. De nye vinderstrategier. Københavns: L & R Business.	-	
Kjer, M. G. & Nicolajsen, J. S.	2018	Evaluering af projekt Lær med Familien. Et projekt om forældreinvolvering i folkeskolen. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.	2., 5. og 8. klasser	
Knudsen, H.	2010	Har vi en aftale? – Magt og ansvar i mødet mellem folkeskole og familie. Frederiksberg: Samfundslitteratur	Børn i skolealderen	
Knudsen, H. M.	2018	Frivillige hjælper med at skabe "stjernelæsere". Folkeskolen.dk, 5. april 2018.	Børn i skolealderen	
Kousholt, D. & Berliner, P.	2013	Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram: VIDA-forskningsrapport, 3. Forældreinddragelse. København: Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.	Førskolebørn	

Lennox, S.	2013	Interactive Read-Alouds—An Avenue for Enhancing Children's Language for Thinking and Understanding: A Review of Recent Research. <i>Early Childhood Education Journal</i> , 41(5)381–389.	Førskolebørn	*
Lewton, R. A. & Nievar, M. A.	2012	Strengthening Families Through Volunteerism: Integrating Family Volunteerism and Family Life Education. <i>Marriage & Family Review</i> , 48(7), 689 -710.	Blandede aldersgrupper – fokus på de frivillige	*
Melhuish E., Belsky, J., Leyland, A. H., Barnes, J. & the National Evaluation of Sure Start Research Team	2009	Effects of fully established Sure Start Local Programs on 3-year-old children and their families living in England: a quasi-experimental observational study. <i>Child: Care, Health & Development</i> .	3-årige	*
Miser, T. & Hupp, J.	2012	The Influence of Socioeconomic Status, Home Environment, and Childcare on Child Language Abilities. <i>Current Psychology</i> , 31, 144-159.	3-5-årige	*
Morgan, A., Nutbrown, C. & Hannon, P.	2009	Fathers' Involvement in Young Children's Literacy Development: Implications for Family Literacy Programs. <i>British Educational Research Journal</i> , 35(2), 167-185.	3-årige	*
Nelson, M. K. & Schutz, R.	2007	Day Care Differences and the Reproduction of Social Class. <i>Journal of Contemporary Ethnography</i> . Vol 36, Issue 3, 2007.	Børnehavebørn	*
Osborne, C., Alfano, J. & Winn, T.	2010	Paired Reading as a literacy intervention for foster children. <i>Adoption & Fostering</i> 34(4): 17–26.	8-12-årige	*
Ottosen, M. H., Andersen, D., Dahl, K. M., Hansen, A. T., Lausten, M., & Østergaard, S. V.	2014	Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.	3-, 7-, 11-, 15- og 19-årige	
Oxford Research	2017	Evaluering af Røde Kors' Familienetværk og Community indsats. Frederiksberg: Oxford Research.	Alle relevante aldersgrupper	

Pakulak, E., Courtney, S., Bell, T. A., Fanning, J., Klein, S., Isbell, E. & Neville, H. J.	2013	Family-Based Training Program Improves Brain Function, Cognition, and Behavior in Lower Socioeconomic Status Preschoolers Society for Research on Educational Effectiveness. PNAS-Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 110(29), 12138-12143.	3-5-årige og deres forældre	*
Phillips, B. M., & Lonigan, C. J.	2009	Variations in the home literacy environment of preschool children: A cluster analytic approach. Scientific Studies of Reading, 13(2), 146-174.	Førskolealderen	*
Pushor, D. & Ruitenberg, C.	2005	Parent Engagement and Leadership. Teaching and Learning Research exchange. Foundation for research into Teaching. Project 134.	Forældre og lærere	*
Pushor, D.	2012	Tracing My Research on Parent Engagement: Working to Interrupt the Story of School as Protectorate. Action in Teacher Education, 34(5-6), 464-479.	Forældre og lærere	*
Redding, S., Langdon, J., Meyer, J., & Sheley, P.	2004	The effects of comprehensive parent engagement on student learning outcomes. Cambridge, MA: Family Involvement Network of Educators (Harvard Family Research Project).	Folkeskoleelever	*
Ringsmose, C.	2015	Læring og læringsmiljøer i daginstitutioner. I: Cecchin, D. (red.), Barndoms-pædagogik i dagtilbud. København: Akademisk Forlag, 301-319.	Børn i daginstitutionsalder	
Rosdahl, A.	2014	Fra 15 år til 27 år. PISA 2000-eleverne i 2011/12. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 14:13.	15-16-årige skoleelever fulgt på registerdata til 27 år	
Rowe, M.L. & Goldin-Meadow, S.	2009	Differences in early gesture explain SES disparities in child vocabulary size at school entry. Science 323(5916), 951-953.	14-54 mdr.	*
Roy, K.M., Tubbs, C. Y. & Burton, L. M.	2004	“Don’t Have No Time: Daily Rhythms and the Organization of Time for Low-Income Families.” Family Relations, 53(2), 168-178.	18-48 mdr.	*

Rådet for Børns Læring	2016	Beretning fra formandsskabet. København: Rådet for Børns Læring.	-	
Rådet for Børns Læring	2017	Beretning fra formandsskabet. København: Rådet for Børns Læring.	-	
Sad, S. N. & Gurbuzturk, O.	2013	Primary School Students' Parents' Level of Involvement into Their Children's Education. Educational Sciences: Theory and Practice, 13(2), 1006-1011.	1.-5. klasse	*
Steiner, L. M.	2014	A Family Literacy Intervention to Support Parents in Children's Early Literacy Learning. Reading Psychology, 35(8), 703-735.	1. klasse	*
Swanson, E., Vaughn, S., Wanzek, J., Petscher, Y., Heckert, J., Cavanaugh, C., Kraft, G. & Tackett, K.	2011	A Synthesis of Read-Aloud Interventions on Early Reading Outcomes among Preschool Through Third Graders at Risk for Reading Difficulties. Journal of Learning Disabilities, 44(3) 258-275.	3-8-årige	*
Valdez-Menchaca, M. C. & Whitehurst, G. J	1992	Accelerating Language Development Through Picture Book Reading: A Systematic Extension to Mexican Day Care. Developmental Psychology, 28(6), 1106-1114.	2-årige	*
Vinnerljung, B., Tideman E., Sallnäs M. & Forsman, H.	2014	Paired Reading for foster children: Results from a Swedish replication of an English literacy intervention. Adoption and Fostering, 38(4), 361-373.	8-12-årige	*
Vygotsky, L. S.	1978	Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.	-	
Weisleder A. & Fernald A.	2013	Talking to children matters: early language experience strengthens processing and builds vocabulary. Psychological Science 1; 24(11):2143-52.	Små børn 1-2 år	*

Wie, A.	2014	Leik og språkleik i uterummet. Rapport fra prosjekt Språkjungelen. Fredrikke – Organ for FoU-publikasjoner, Høgskolen i Nesna.	Daginstitutionsalderen	
Zimmerman F., Gilkerson, J., Richards, J. A., Christakis, D. A, Xu, D., Gray, S. & Ypanel, U.	2009	Teaching by listening: The importance of adult-child conversations to language development Pediatrics, 124(1), 342-349.	2-48 mdr.	*

**VIDEN I
VELFÆRD**

DET NATIONALE FORSKNINGS-
OG ANALYSECENTER FOR VELFÆRD